

DET NY MERINO # 69

"VI GÅR UD FRA, AT MAN HØRER EFTER,
HVAD MYNDIGHEDERNE SIGER"

En situationel dialektisk diskursundersøgelse af
coronapresse møderne i foråret 2020

ANNE SOFIE HYLDEDAL FOLKMANN APRIL 2022

PRÆSENTATION AF FORFATTEREN

Anne Sofie Hyldedal Folkmann

Stud.mag. i International Virksomhedskommunikation,
Syddansk Universitet

Journalist

ISSN: 2445 – 6764

Copyright ©

Artiklen må bruges og genbruges under Creative Commons licens BY-NC-ND, hvilket betyder, at den må gengives og spredes elektronisk eller på anden måde, hvis det sker med klar kildeangivelse og/eller med link tilbage til den pågældende gengivelse.

Redaktion:

Flemming Smedegaard
& Cecilie Greve Jensen

Abstract

During the spring of 2020, the Covid-19 pandemic spread in Denmark. To avoid this the Prime Minister Mette Frederiksen held a series of press conferences to present a wide number of restrictions. Today, we know that not all the actions were supported by the health authorities. At the same time, journalists complained about strict rules that prevented follow-up questions at the press conferences. This led many to criticize the Prime Minister for acting undemocratically. In aim to explore this, I have made a discursive analysis of the communication between the participants of the press conferences, leading to answering the following research question: *How has the Prime Minister's handling of the corona press conferences in the spring of 2020 affected the democratic conversation and the people's confidence in democracy?*

The analysis uses both quantitative data and qualitative data such as interviews, reports, and scientific articles. Analytically I have applied 'Situational Dialectical Discourse Analysis' (Dakwar et al., 2018), which correlate with the scientific foundation for this study, Situational Dialectical Scientific Theory (Dakwar et al., 2017). The study provides an understanding of the discourses that the Prime Minister used at the press conferences in the spring of 2020. Furthermore, the study shows how the Danish population has embraced these discourses. This has led to a consensus among the population that criticism of those in power was frowned upon, which can be seen as a problem for the democratic conversation. In the long run, this could lead to a loss of trust in democratic institutions.

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

Indledning

Danmark havde været lukket ned i lidt over en måned på grund af covid-19, da min kæreste og jeg vovede os ud af hjemmet for at besøge min far og fejre min brors fødselsdag. Som så mange andre havde vi stort set ikke set nogen mennesker, efter statsministeren havde hjemsendt det meste af landet. Ved fødselsdagsbordet faldt snakken naturligvis også på coronapandemien, og inden længe kørte den politiske diskussion. Min far fandt det bekymrende, at regeringen lukkede landegrænserne uden sundhedsmyndighedernes støtte (Wang, 2020). Jeg syntes derimod, at det var fint med handling, nu hvor vi stod midt i en krise. ”Og man har jo ikke lagt skjul på, at det var en politiske beslutning,” argumenterede jeg. Faktisk blev jeg lidt irriteret over min fars kritik, for vi stod jo på ”ubetrådt land”, som statsministeren så fint havde formuleret det (PM. 11/3-2020; 15:42).

I dag står det klart, at grænselukningen langt fra var den eneste uenighed mellem Statsministeriet og Sundhedsstyrelsen i spørgsmålet om coronahåndteringen. Og der var ting, Statsministeriet forsøgte at skjule ved pressemøderne. Ved det historiske pressemøde den 11. marts sendte Mette Frederiksen blandt andre skole- og institutionsbørn hjem ”på myndighedernes anbefaling” (PM. 11/3-2020; 03:59). En formulering, der ikke var støtte for, lød vurderingen efterfølgende i Folketingets undersøgelse (Grønnegård, 2021; 31). Faktisk var Sundhedsstyrelsens direktør, Søren Brostrøm, direkte imod den beslutning (Kragh, 2021; 90). Samtidig vedtog man en hastelov, der med kritikernes ord ”diplomatisk sagt udfordrer dele af grundloven” (Mogensen, 2020). Alt dette har fået flere til at kritisere statsministeren for at handle udemokratisk og magtfuldkomment. En af dem er professor Jørn Helder, der samtidig har kritiseret den danske befolkning for ukritisk at ”marcherer efter Frederiksens taktstok” (Helder, 2021; 490).

Jeg har tænkt tilbage på diskussion omkring fødselsdagsbordet mange gange siden, og jeg kan i dag se, at jeg var en af de marcherende. Det har gjort mig nysgerrig på de motorer, der driver en krise som denne. Særligt de herskende diskurser har jeg fundet interessante, da de kan give en forståelse for de sproglige mønstre, der har formet danskernes tanker og handlinger under krisen, og som har været med til at skabe den sociale orden (Dakwar et. al. 2018; 3). Pressemøderne, der var Statsministeriets primære kommunikationsform ved nye tiltag, har i den forbindelse været oplagte at analysere. Med afsæt i den viden vi har om sagsforløbet og uenighederne i dag, har jeg ligeledes fundet det relevant at undersøge, hvordan den demokratiske samtale blev påvirket (Eriksen &

Weigård, 1999; 171). I den sammenhæng spiller 'tilliden' en central rolle, og jeg har været nysgerrig på, hvordan danskernes tillid har udviklet sig under krisen.

Det er denne undren, der har drevet mig, og med afsæt i ovenstående har jeg med dette studie forsøgt at besvare følgende problemformulering:

- *Hvordan har Statsministeriets håndtering af coronapresse møderne i foråret 2020 påvirket den demokratiske samtale og befolkningens tillid til demokratiet?*

Litteraturreview

I de følgende afsnit vil jeg redegøre for den litteratur og forskning, der relaterer sig til dette emne, og som min undersøgelse baserer sig på.

Diskursanalyser og pressemøder

Det er ikke første gang, at der er lavet en diskursanalyse af regeringen og sundhedsmyndighedernes coronakommunikation. I kandidatafhandlingen 'Vi skal passe på hinanden' af Anton Castro Bøjgaard & Nynne Juel Munk (2021), er der lavet en diskursiv undersøgelse af 12 pressemøder i foråret 2020 og 56 nyheder fra Sundhedsstyrelsens hjemmeside. På samme måde som jeg vil gøre det, har de undersøgt de antagonismer og hegemoniske diskurser, der viste sig ved pressemøderne. I afhandlingen vurderes det, at der "ikke er nogen større antagonisme i data mellem de to aktører" (Bøjgaard & Munk, 2021; 94). Afhandlingen er dog afleveret i januar 2021, og siden da er der udkommet meget materiale, der sætter kommunikationen i et nyt perspektiv.

I bogen 'Det første år', der beskriver Mette Frederikssens første år som statsminister, får læseren et indblik i beslutninger og uenigheder omkring coronahåndteringen. Bogen beskriver flere interessante episoder, som jeg har inddraget. Yderligere er der lavet en del undersøgelser og evalueringer, der også forholder sig til den interne kommunikation – det vil jeg komme nærmere ind på senere i dette afsnit. Mens tidligere diskursanalyser primært forholder sig til det, der er kommunikeret til offentligheden, har jeg også set på, hvilke diskurser, der var herskende i interaktionen mellem politikere og myndigheder bag scenen. Det skal give en bredere forståelse for kommunikationen. I specialet 'I krig med corona' har forfatter Rasmus Butzbach Andersen (2021) også beskæftiget sig med kommunikationen, og han har desuden inddraget medierne i en diskursanalyse. Selvom

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

uenighederne mellem parterne fylder mere her end i afhandlingen af Bøjgaard & Munk, fokuseres der mest på ”test-skandalen” og konflikten med WHO’s anbefalinger. Det er ikke her, mit fokus er.

Min artikel lægger sig i højere grad op ad debatartiklen ’Når samfundslederskab bliver et demokratisk problem’, af forfatter Jørn Helder, cand.mag., ph.d. og ekstern lektor (2020). Her bliver herskende diskurser også inddraget, idet Jørn Helder undersøger statsministerens måde at vinde borgernes tilslutning. På samme måde som i denne artikel problematiserer han desuden pressens muligheder for at stille kritiske, opfølgende spørgsmål til aktørerne ved pressemøderne. En stor del af Jørn Helders fokus ligger dog på statsministerens ”*tilsidesættelse af borgerrettigheder*” og hasteloven (Helder, 2020; 481). Selvom dette naturligvis er interessant at nævne i forbindelse med min artikel, vil mit hovedfokus ikke ligge her. Som nævnt vil jeg fokusere på kommunikationen mellem de forskellige deltagergrupper. Derudover mener jeg, at der er et hul i de tidligere diskursanalyser, da man mangler en væsentlig deltager – den danske befolkning.

Modtageren er afgørende for kommunikation, jf. antagelse nr. et om receptionsteori i Situationel Dialektisk Diskursanalyse (fremover benævnt som SDD), og derfor finder jeg det ikke bare interessant men også nødvendigt at inddrage denne gruppe i min artikel (Dakwar et. al. 2018; 42). Jeg vil dermed inddrage pressemødets aktører, medierne og den danske befolkning for at blive klogere på diskursive ligheder og forskelle. I relation til mit spørgsmål om tillid vil jeg fremhæve den videnskabelige artikel: ’Tillid under COVID-19’ (Jacobsen et. al., 2021). Selvom artiklen fokuserer på betydningen af religion i en pandemi, vil jeg kunne trække på nogle af de kvantitative resultater.

Modsat de ovenstående eksempler vil analysen i denne artikel desuden taget udgangspunkt i SDD frem for eksempelvis kritisk diskursanalyse. Det gør jeg, da SDD åbner muligheden for at betragte kommunikationen ved pressemøderne på nye måder, eksempelvis som et politisk skuespil. Ideen til dette kommer fra et amerikansk studie, hvor kommunikationsforskerene Roderick Hart og Joshua Scacco tager udgangspunkt i et politologisk arbejde af Murray Edelman og Bruce Miroff (Scacco & Wiemer, 2019). Roderick Hart og Joshua Scacco betragter interaktionen mellem politiske kilder ved pressemøder som et skuespil – nøje planlagt og designet til at fange publikums interesse. Joshua Scacco og Eric Wiemer beskriver disse betragtninger i en videnskabelig artikel, der beskæftiger sig med pressemødet som genre (2019). Da der ikke findes mange danske studier om pressemødet, inddrager jeg denne artikel.

Undersøgelser om corona-håndteringen

I løbet af 2021 udkom en lang række rapporter og undersøgelser, der på forskellig vis analyserer og evaluerer håndteringen af covid-19. Jeg vil fremhæve: 'Håndteringen af covid-19 i foråret 2020' lavet af en uvildig udredningsgruppe for Folketinget (Grønnegård, 2021). Med professor emeritus Jørgen Grønnegård Christensen i spidsen, blev rapporten også kendt som 'Grønnegårdsrapporten'. I løbet af foråret 2020 opstod der blandt Folketingets partier tvivl om, hvorvidt regeringen havde været åben omkring de informationer, som de havde baseret deres beslutninger på i forbindelse med covid-19 frem til maj 2020. Derfor krævede et flertal udenom regeringen "fuld åbenhed om alle data og alle beslutninger, der træffes i coronakrisen" (Grønnegård, 2021; 109). En udredningsgruppe blev nedsat, og de fik til opgave at afdække sundhedsvæsenets og beredskabets forudsætninger for håndteringen, kortlægge grundlaget for hastelovgivningen samt undersøge, hvorvidt faglige indsigter hos embedsmænd og myndigheder kunne formidles frit til Folketinget og offentligheden (Grønnegård, 2021; 110). I rapporten blev interne mails og notater fra politikere og embedsmænd offentliggjort, og det er derfor muligt at få indsigt i beslutningsprocessen.

Af andre interessante undersøgelser i relation til min artikel vil jeg fremhæve Sundhedsstyrelsens undersøgelser med titlerne: 'Danskernes adfærd og holdning ifm. covid-19 epidemien,' (2021a) og 'Danskernes holdning til Sundhedsstyrelsens kommunikation ifm. Covid-19 epidemien' (2021b), der begge udkom i marts 2021. Undersøgelserne er foretaget af Epinion, og mens den førstnævnte undersøgelse er kvantitativ, er det andet et kvalitativt studie, hvor man har foretaget 24 dybdeinterviews på tværs af udvalgte målgrupper.

Afslutningsvis vil jeg nævne rapporten 'Hverdag med øget beredskab', som udkom i september 2021 (Andersen et. al.). Her har en ekspertgruppe, der består af professorer i både sundhed, økonomi og samfundsforhold givet deres bud på en langsigtet strategi for corona-håndteringen. I gruppen sidder blandt andre Torben M. Andersen, professor ved Institut for Økonomi ved Aarhus Universitet, Kåre Mølbak, professor ved Statens Serum Institut og Københavns Universitet, samt Jens Lundgren, professor ved infektionsmedicinsk klinik på Rigshospitalet. Jeg inddrager denne rapport, da ekspertgruppen her fremhæver kommunikation og tillid som centrale faktorer i den langsigtede strategi.

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

Et relaterbart casestudiet: En undervisningsvideo om Aids

Coronapandemien skabte en unik situation, og vi havde ikke mange erfaringer at trække på, når vi taler om sundhedskriser i denne størrelse. Alligevel vil jeg fremhæve Aids-pandemien, der spredte sig og skabte frygt fra begyndelsen af 80'erne og ca. 15 år frem (Christensen, 2018). Det var ikke en sygdom, der havde konsekvenser for hele den danske befolkning, på samme måde som covid-19 har haft det. Men også her var der mange uafklarede spørgsmål, som myndighederne forsøgte at skabe vished omkring. Jeg inddrager i den forbindelse et interessant studie af Jan Foght Mikkelsen, cand.mag. og lektor ved Roskilde Universitet. I sin bog 'Formidlingsetik' foretager han en analyse af en oplysningsvideo om aids fra 1994 (2002; 141). Videoen med navnet 'Aldrig mere uden' er lavet af Sundhedsstyrelsen, og den skulle bruges som oplysning i folkeskolens ældste klasser og på ungdomsuddannelserne. Mikkelsen argumenterer i sin analyse for vigtigheden af redelig argumentation, der fremlægger alle nødvendige oplysninger uden at fordreje sagen – ellers er der tale om vildledning (2002; 83). Med udgangspunkt i Mikkelsens studie og teori, ønsker jeg at foretage en lignende diskussion i forbindelse med statsministerens kommunikation ved corona-pressemøderne.

Teori- og metodevalg

Det videnskabsteoretiske valg

Dette studie tager udgangspunkt i Dakwar et. al.'s Situationelle Dialektiske Videnskabsteori - fremover benævnt som SDV (2017). Metoden er situationel, da projektets valg afhænger af situationen, og dermed ikke bør ses som noget statisk. At teorien samtidig er dialektisk handler om, at antagelser opererer med dialektiske modsætninger, hvor alle videnskabelige valg skal ses på et dialektisk kontinuum (Dakwar et. al. 2017, s. 3). I sine beskrivelser af SDV tager Dakwar et. al. udgangspunkt i ni antagelser. Disse antagelser er en integreret del af mit studie, idet SDV fungerer som et styringsredskab for artiklens valg og fravalg. Disse antagelser handler blandt andet om, at *teori og praksis fordrer hinanden*, at man bør arbejde *multiperspektivisk*, at *del og helhed hænger sammen*, at *fortid, nutid og fremtid hænger sammen* og at *dialektiske modsætninger ikke har noget slutpunkt*.

Metoder til indsamling af data

Videoobservation af pressemøder

Da pressemøderne er helt centrale for at kunne besvare problemformuleringen, er det nødvendigt at foretage en observation heraf. Med videoobservation får jeg et interessant indblik i ikke kun sproget,

men også aktørernes handlinger og interaktioner ved pressemøderne (Raudaskoski, 2010; 81) - jf. antagelse nummer to i SDV, del og helhed hænger sammen. Derfor fokuserer jeg ikke kun på de sproglige handlinger, jeg undersøger også den kontekst, hvori sproget bruges. Grundet materialets detaljerighed og risikoen for en overfladisk analyse, skal analysen primært koncentreres om pressemøderne i den første måned af nedlukningen fra 6. marts til og med 6. april i 2020, hvor de mest indgribende tiltag blev fremlagt.

Interviews

Interviewet er nyttigt, når man søger en forståelse for mennesker og sociale processer – personers oplevelser og holdninger (Tanggaard & Brinkmann, 2010; 29). Derfor gør interviewet mig klogere på journalisternes oplevelser ved pressemøderne i foråret 2020. Jeg har interviewet Rikke Gjør Mansø, der arbejder for DR og i foråret 2020 var formand for Folketingets Presseloge, samt Sebastian Risbøl Jacobsen, journalist ved Politiken Skoleliv og bestyrelsesmedlem i Dansk Journalistforbund.

I dataindsamlingens begyndelse ønskede jeg ligeledes at komme tættere på de aktører, der talte ved pressemøderne. Det lykkedes dog ikke. Med diverse rapporter og bogen ”Det første år” vil jeg dog argumentere for, at jeg alligevel er kommet tæt på beslutningsprocessen og de involverede parter. Samtidig har jeg interviewet Else Smith, tidligere direktør i Sundhedsstyrelsen, for at blive klogere på Søren Brostrøms rolle. Jeg har også interviewet Kresten Schultz Jørgensen, politisk analytiker og tidligere spindocter. Han har fulgt sagen, kender til de politiske arbejdsgange og har stadig kontakter på Christiansborg. Derfor vurderede jeg, at det var interessant at inddrage hans perspektiv.

Dokumentanalyse

I analysen benytter jeg tre former for dokumenter – *primære*, *sekundære* og *tertiære* dokumenter (Lynggaard, 2010; 138). Med denne kombination er det lykkedes at komme godt omkring emnet. Et af de *tertiære* dokumenter, der fylder en del i analysen, er bogen ”Det første år” af journalist Anne Sofie Kragh. I sine beskrivelser tager bogen dog udgangspunkt i en række *primære* dokumenter, idet Anne Sofie Kragh kommer ind bag de lukkede døre i Statsministeriet og giver læseren et indblik i de forhandlinger, der eksempelvis fandt sted, da covid-19 kom til Danmark.

Folketingets uvildige rapport med titlen ”Håndteringen af covid-19 i foråret 2020” er også et *tertiært* dokument, der fremlægger en række *primære* dokumenter. Mere præcist kan man her få et indblik i

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

mails og notater fra blandt andre statsministeren, embedsmænd og rådgivere, der havde indflydelse på håndteringen af covid-19.

Til at få en forståelse for danskernes perspektiv inddrager jeg to tertiære undersøgelser fra Sundhedsstyrelsen med titlerne: ”Danskernes adfærd og holdning ifm. covid-19 epidemien” (2021a), og ”Danskernes holdning til Sundhedsstyrelsens kommunikation ifm. Covid-19 epidemien” (2021b). Derudover indgår et utal af sekundære dokumenter i form af interviews, artikler og opslag fra sociale medier.

Metoder til dataanalyse

Med udgangspunkt i SDV baserer analysen sig på Situationel Dialektisk Diskursanalyse. At tilgangen er situationel og dialektisk ”understreger, at enhver analyse i sig selv også er forbundet i en social og kulturel kontekst med personer, tid og sted, jf. antagelse 7 i SDV om, at dialektiske modsætninger ikke har noget slutpunkt” (Dakwar et. al. 2018; 4).

Gennem den diskursive tilgang søger jeg en forståelse for de sproglige mønstre, der både kan være skabere og skabt af den sociale orden. Denne tilgang giver dermed en forståelse for, ”hvordan omverden (eller dele af den) fremstilles og hvilke sociale konsekvenser, der opstår i relation hertil” (Dakwar et. al. 2018; 3). I kombination med SDD bruger jeg Laclau og Mouffes begreb *nodalpunkter*, som de ”privilegerede tegn, som en diskurs er organiseret omkring” (Jørgensen & Phillips, 1999; 39). I en tekst knytter der sig forskellige *betegnere* til nodalpunktet, der tilsammen danner en *ækvivalenskæde*, som definerer nodalpunktet (Jørgensen & Phillips, 1999; 55). Det er her, at diskursen opstår. Når diskurser er i konflikt og uforenelige, ses en *antagonisme* (Jørgensen & Phillips, 1999; 60).

I de følgende afsnit vil jeg gennemgå de mest centrale teorier for analysen.

Deltagere, kommunikationsarena og felter

Med udgangspunkt i facetten *relation* af Flemming Smedegaard (2018) bruger jeg begreberne *deltagere* og *deltagerroller*. Ifølge Smedegaard afspejler modtager- og afsenderbegreberne ikke det aktive og responsive, der kendetegner kommunikationen. Her bliver kommunikationen i stedet reduceret til en ”færdighed i at omsætte, overføre og afkode” (2018; 64). Deltagerbegrebet derimod

tager højde for det dialogiske (2018; 65). To andre interessante begreber i den forbindelse er *kommunikationsarena* og *felter* (2018; 66). Begrebet *felter* kommer fra sociologen Pierre Bourdieu, og det beskriver sociale relationer som et netværk, hvor der hersker bestemte værdier og spilleregler. Jeg undersøger det politiske felt, det sundhedsfaglige felt og det mediemæssige felt. Kommunikationsarenaen beskrives som det abstrakte rum, hvor der skabes en relation mellem deltagerne.

Diskurs som dramaturgi: Performance

I bogen 'The presentation of self in everyday life' ser mikrosociolog Erving Goffman på menneskets sociale interaktion som et teaterstykke, hvor selvet performer for at opnå accept fra omgivelserne/publikum (Goffman, 1959). Selvets performance er situationel og afhænger af publikum og *setting*, det vil sige den fysiske scene (Goffman, 1959; 36). Goffman taler her om et *frontstage* og *backstage*. Frontstage skal forstås som det sted, hvor publikum observerer, og hvor aktøren må performe. Modsat er backstage stedet, hvor aktørerne er uden publikum og "where the suppressed facts make an appearance" (Goffman, 1959; 114).

Diskurs som retorik: Overtalelse

Jeg bruger Stephen Toulmins argumentationsmodel til at analysere opbygningen af statsministerens argumenter (Dakwar et. al. 2018; 32). Den undersøger, hvordan afsender forsøger at vinde modstanderens tilslutning. Toulmin arbejder med tre obligatoriske elementer og tre frie i modellen. De tre obligatoriske er: 1) *Påstand* – Det synspunkt, som afsenderen gerne vil have at modtageren tilslutter sig. 2) *Belæg* – Den information, som argumentet bygger på og som bliver brugt til at begrunde argumentet. 3) *Hjemmel* – Den ofte implicite forudsætning, der binder argument og belæg sammen. De tre frie elementer lyder: 1) *Styrkemarkører*, som angiver, hvor sikker afsenderen er. 2) *Gendrivelse* konkretiserer de eventuelle forbehold i påstanden. 3) *Rygdækning*, som er forhold, der støtter argumentet yderligere (Dakwar et. al. 2018; 33). Jeg beskæftiger mig desuden med to argumentationstyper – *autoritetsargument* og *sammenligningsargumentet* – samt de tre appellformer: *etos*, *logos* og *patos*.

Diskurs som fortælling: Narrativ metode

Ved at analysere tekster ud fra en diskurs som narrativ metode, får jeg en forståelse for den fortælling, som afsenderen ønsker formidlet. Greimans aktantmodel er en simpel måde at opstille de mest

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

centrale roller i fortællingen. Denne model tager udgangspunkt i et *subjekt* – ofte historiens helt (Hansen, 2019; 120). Subjektets mission er at bringe *objektet* til *modtageren*. På sin vej møder subjektet både *hjælp* og *modstand*. Berettermodellen, som jeg også benytter, ser i højere grad på fortællingens handlingsforløb ved at fokusere på fortællingens spændingskurve, der vokser, indtil *klimaks* nås (Hansen, 2019; 122). På vej mod klimaks er et *anslag*, en *uddybning*, en *præsentation* af personer og sted, et *point of no return* og en *konfliktoptrapning*.

Diskurs som receptionsteori: Modtagelse

Receptionsteorien fokuserer på, hvordan kommunikationen modtages, og derved gør den op med de traditionelle transmissionsmodeller (Dakwar et. al. 2018; 41). I receptionsteorien er modtageren et ”aktivt fortolkende subjekt, der er i besiddelse af en række kompetencer eller koder” (Dakwar et. al. 2018; 42). Det er Dakwar et. al.’s første af syv antagelser, der beskriver receptionsteorien. Videre tager antagelserne blandt andet højde for det spillerum, der overlades til modtageren, hvordan teksten bliver filtreret af modtageren, tekstens tomme pladser og tekstens styringsmekanismer.

Preben Sepstrups model om informationsprocessen er også relevant at nævne (Dakwar et. al. 2018; 43). Ifølge Sepstrup kan man tale om vellykket kommunikation, når modtageren er med gennem en række faser i kommunikationen, hvor modtageren eksponeres for kommunikationen, opmærksomheden etableres, modtageren sætter sig ind i informationen, det bliver forstået og husket, inden der til sidst sker en ændring i holdning, adfærd eller viden hos modtageren.

Diskurs som tekst i kontekst: Pragmatik

”Pragmatik kommer af det græske ord “pragma”, som betyder det gjorte, gerning, handling, tildragelse” (Dakwar et. al. 2018; 7). Med udgangspunkt i pragmatikken, ser man dermed på handlingen i teksten. Jeg vil her fremhæve *direktiver*, som er en sproghandling, hvor afsender stiller krav til modtager gennem eksempelvis opfordringer, anmodninger og befalinger. Også Leechs høflighedsmaksimer er relevante (Dakwar et. al. 2018; 10). Jeg vil fremhæve: 1) *Takt* – Udtalelser, der medfører anstrengelser for andre, minimeres, og man maksimerer udtalelser, der medfører nytte for andre. 2) *Bifald* – Nedsættende tale om andre mindskes, mens lovprisninger af andre maksimeres.

Diskurs som dialektik: Dialektisk Lingvistik

Med udgangspunkt i Dakwar et. al.'s dynamisk dialektiske lingvistik ser jeg på tekstens væsentligste modsætninger ud fra et kontinuum. Modsætningsforhold er interessante, da det siger noget om, hvordan ”deltagerne indtager forskellige positioner i dialogen, hvoraf nogle positioner er mere magtfulde og dominerende end andre” (Dakwar et. al. 2018; 27). Også gennem *deiksis* kan man få en forståelse for, hvordan deltagerne positionerer sig selv. *Persondeiksis* viser, hvem der taler, og hvem der tales til i teksten. Men det giver også en indsigt i, hvordan disse parter kategoriseres og defineres – og måske er i opposition (Dakwar et. al. 2018; 27).

Diskurs som systeminstantiering: Socialsemiotik

Inden for socialsemiotikken taler M.A.K. Halliday om sprogets tre kommunikative funktioner: 1) At præsentere verden (den ideationelle metafunktion), 2) at skabe relation mellem afsender og modtager (den interpersonelle metafunktion) og 3) skabe en sammenhængende struktur i kommunikationen (den tekstuelle metafunktion). Under den interpersonelle metafunktion er *evaluering*, der viser afsenders ståsted i forhold til sig selv, modtagere og emnet (Dakwar et al., 2018; 23). I analysen benytter jeg evalueringssystemerne: *Påskønnelse, affekt og bedømmelse* (Smedegaard, 2005; 1).

Analyse

I analysen af pressemøderne arbejder jeg med tre deltagerroller, der samtidig er styrende for analysens opdeling: 1) Pressemødernes talende aktører, 2) pressen og 3) den danske befolkning. Deltagerbegrebet understreger det dialogiske i kommunikationen. Der kan argumenteres for, at den danske befolkning skulle være delt op i mindre grupper, men jeg betragter befolkningen som én deltager, da de primært bliver talt til som en samlet gruppe.

Som udgangspunkt betragter jeg de talende aktører ved pressemødet som en samlet deltagergruppe, da vi må gå ud fra, at de deltager med et fælles mål. På trods af dette, ses der flere forskellige felter internt i denne deltagergruppe – jeg fokuserer her på det politiske felt og det sundhedsfaglige felt. Derudover fylder det mediemæssige felt også ved pressemøderne. Alle disse felter har forskellige værdier og regler, hvilket kan skabe konflikter i kampen om magt.

I analysen taler jeg primært om Statsministeriet frem for regeringen, da meget tyder på, at det var i Statsministeriet, beslutningerne blev truffet. Det ses blandt andet i bogen 'Det første år,' hvor man

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

får indsigt i beslutningsprocessen omkring coronahåndteringen, hvilket bliver uddybet i det følgende afsnit. Under min dataindsamling talte jeg desuden med Kasper Fogh Hansen, særlig rådgiver for den tidligere kulturminister, Joy Mogensen. Kasper Fogh Hansen ønskede ikke at give et interview, da man i kulturministeriet ikke havde været en del af beslutningerne. Han forklarede: ”Du skal tale med dem, der tog beslutningerne. Det vil sige statsministeren og hendes rådgivere. Eller det er jo politikerne alene, der tager beslutningerne. Så det er jo i virkeligheden statsministeren, du skal tale med”.

Analyse af deltagergruppe 1: Mette Frederiksen og hendes ”band”

Den mest synlige deltagergruppe ved pressemøderne var de talere, der alle var placeret bag en talerpult. Ved alle pressemøderne i Statsministeriet havde statsminister Mette Frederiksen den midterste plads. Hen over foråret var der dog udskiftninger og rokeringer på de øvrige pladser. Jeg vil kort opremse aktørerne den 11. marts for at give et eksempel på sammensætningen. Sundheds- og ældreminister, Magnus Heunicke, stod sammen med Sundhedsstyrelsens direktør, Søren Brostrøm, på Mette Frederiksens højre side, mens Rigspolichef, Thorkild Fogde og Erik Brøgger Rasmussen, direktør for organisation og borgerservice i Udenrigsministeriet, stod på den venstre side.

Trods blandingen af politikere og embedsmænd må vi som udgangspunkt antage, at de havde et fælles mål med at indgå i kommunikationen. Deres budskab var, at Danmark skulle lukkes ned med det formål at ”forsinke spredningen” og ”begrænse antallet, der bliver syge i Danmark,” som Mette Frederiksen udtrykte det (PM. 6/3-2020; 2:25). Det krævede dog en adfærdsændring hos befolkningen. Det har derfor været oplagt at analysere teksterne ud fra en diskurs som retorik. Ved pressemødet den 6. marts lagde Mette Frederiksen op til, at de ”nye tiltag, det kommer til at påvirke os alle sammen” (PM. 6/3-2020; 7:45). Ved pressemødet den 11. marts stod det så klart, hvor store forandringer, der var tale om:

”Vi skal sætte ind, hvor det virker. Der, hvor smitten spredes mest. Og det er, hvor mennesker forsamlers sig. Der, hvor mange mennesker er samlet – daginstitutioner, skoler, uddannelsesinstitutioner, aktivitetstilbud, arrangementer, kollektiv trafik. Og derfor er det myndighedernes anbefaling, at vi lukker al unødvendig aktivitet ned på de områder i en periode” (PM. 11/3-2020; 03:59).

Retoriske greb – ”Ligposer i lastbiler”

Med udgangspunkt i Toulmins argumentationsmodel var det statsministerens påstand; at det nu er bedst at blive hjemme. Belægget for det, var; myndighederne mener, at corona-virussen er for farlig – særligt for ”de svageste i vores samfund” (PM. 11/3-2020; 01:46). For at binde argument og belæg sammen blev hjemlen; man bør rette sig efter myndighedernes anbefalinger. Mette Frederiksen benyttede her et autoritetsargument, hvor lytteren skulle tilslutte sig påstanden i kraft af kildens position (Dakwar et. al. 2018, 35). For at understøtte argumentet yderligere benyttede Mette Frederiksen desuden en rygdækning, idet hun brugte et sammenligningsargument og inddrog erfaringer fra Italien:

”Italien er lukket ned. På hospitaler mangler der respiratorer og personale. Jeg vil gerne understrege: Det ikke er et skræmmebillede. Det er ikke et fantasifuldt udtænkt fremtidsscenario. Det er virkeligheden i et land, som de fleste af os kender, og hvor mange har været på ferie – et land i Europa, i vores del af verden” (PM. 11/3-2020; 00:53).

Ifølge statsministeren skulle vi dermed rette os efter myndighedernes anbefalinger, for at undgå at ende som Italien. Selvom hun understregede, at det ”ikke er et skræmmebillede”, fik det en skræmmende effekt, da hun gentagne gange i farverigt billedsprog sammenlignede situationen her i landet med Italien. Det var der også eksempler på ved pressemødet den 6. april 2020: ”... vi har, indtil videre ved en fælles kraftanstrengelse, undgået den ulykkelige virkelighed, som vi ser andre steder – ligposer i lastbiler, patienter på gangene, et sundhedsvæsen i sammenbrud...” sagde hun (PM. 6/4-2020; 03:58).

Ud over de stærke billeder brugte hun også negative adjektiver gennem affekt og ulykkelighed til at evaluere situationen i Italien (Smedegaard, 2005; 7). Citatet blev brugt som en del af argumentationen for, at danskerne skulle fortsætte indsatsen hen over påsken. Den 15. marts brugte hun ordet ”gruopvækkende” i sin bedømmelse af situationen i Italien (PM. 15/3-2020). Statsministeren fik dermed skabt en skræmmediskurs, hvor covid-19/corona var nodalpunktet, og ord som ”gruopvækkende”, ”ligposer”, ”syge” og ”ulykkelig virkelighed” blev betegnelser, der kategoriserede pandemien som farlig (Jørgensen & Phillips, 1999; 39). Men samtidig var budskabet, at ”skræmmebillederne” kunne undgås, hvis danskerne fulgte anbefalingerne. ”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger,” sagde statsministeren ved pressemødet 6. marts (18:28). ”Vi”

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

er ikke tydeligt positioneret, men det må antages, at ”vi” er politikerne eller myndighederne – måske begge, imens ”man” er den danske befolkning. Ordvalget ”hører efter, hvad myndighederne siger” understreger det asymmetriske forhold mellem deltagerne, da det associeres med et forældre-barn-forhold.

Tager vi igen udgangspunkt i Toulmins teori, var der i slutningen af statsministerens indledende tale 11. marts en gendrivelse, da hun imødekom den kritik, som hun forventede at få i forbindelse med restriktionerne: ”Vi har ikke prøvet det før. Kommer vi til at begå fejl? Ja, det gør vi. Kommer jeg til at begå fejl som statsminister? Ja, det gør jeg” (PM. 11/3-2020; 15:46). Gendrivelse kan skabe større troværdighed, og i denne sammenhæng fik den statsministeren til at fremstå mere menneskelig, idet ovenstående formulering straks leder tankerne hen på talemåden: Det er menneskeligt at fejle. Statsministeren gjorde løbende brug af patos ved pressemøderne, når hun eksempelvis nævnte ”mennesker med kronisk sygdom, kræftpatienter og ældre,” som dem, vi skulle passe ekstra meget på (PM. 11/3-2020; 01:51). Ovenstående citat var dog et af de steder, hvor hun benyttede patos i forhold til sin egen person og regeringen. Man fornemmede en underliggende bøn til befolkningen om at være overbærende, og i det efterfølgende afsnit opfordrede hun til ”tålmodighed”.

Også appelformerne logos og etos blev brugt løbende (Dakwar et. al. 2018; 34). Sundhedsministerens kendte graf (Schmidt & Hansen, 2020), der ikke måtte blive rød, var brug af logos, mens statsministerens gentagne henvisninger til blandt andet sundhedsfaglige myndigheder var eksempler på etos. Et greb, der ikke kun kom til udtryk gennem sproglige handlinger. Mette Frederiksen havde samlet et hold af eksperter omkring sig. ”Bandet”, som hun selv kaldte dem (Kragh, 2021; 73). Ifølge medieforskerne Joshua M. Scacco og Eric C. Wiemer er den konstellation ved pressemøder ofte brugt, når politikere og embedsmænd ønsker at stå stærkere og ”wish to diffuse accountability” (Scacco & Wiemer, 2019; 2). De beskriver pressemøder med mange deltagere som et politisk skuespil, der er nøje planlagt: ”... communication scholars Roderick Hart and Joshua Scacco (2014) see such press-official source interactions as the enactment of political spectacle, meaning carefully planned, highly scripted events designed for performing a particular newsworthy role” (Scacco & Wiemer, 2019; 2).

Det politiske skuespil

Med udgangspunkt i mikrosociolog Erving Goffmans dramaturgiske perspektiv analyserer jeg pressemøderne på baggrund af diskurs som performances. Det er særligt interessant at se på pressemødets *frontstage* og *backstage* (Goffmann, 1959; 114). I bogen 'Det første år' beskriver forfatteren eksempelvis en episode i forbindelse med pressemødet 6. marts, hvor der backstage blev truffet beslutninger, der var skjult for publikum frontstage.

”Danskerne skulle stoppe med at kysse, kramme og give hånd, stod der i et udkast til hendes (Mette Frederiksens, red.) tale, men Martin Rossen frarådede hende at udstikke den slags meget konkrete anvisninger. Det måtte være en opgave for Sundhedsstyrelsen, mente han. De endte med en version, hvor statsministeren sagde, at der kom nye retningslinjer fra sundhedsmyndighederne, og så kunne Søren Brostrøm fortælle, hvad de gik ud på” (Kragh, 2021; 64).

Denne beslutning førte til én af mange diskursive kampe mellem Statsministeriet og Sundhedsstyrelsen (Jørgensen & Phillips, 1999; 60). Søren Brostrøm ønskede nemlig ikke at udstikke den slags ordre (Kragh, 2021; 65). Frontstage sagde han derfor følgende:

”Vi skal også til at holde afstand fra hinanden – desværre, kan man sige. Kindkys, kram, håndtryk er en del af vores kultur, og jeg synes personligt også selv, der er rigtig meget mental sundhed i et godt kram, men vi er også nødt til at forebygge smittespredning og holde afstand fra hinanden” (PM. 6/-2020; 14:03).

Søren Brostrøm var ikke bare stærk i sin etos, han var også enormt stærk i sin patos (Dakwar et. al. 2018; 34). Sammenlignet med de andre bag talerpultene brugte Søren Brostrøm i højere grad sig selv, og han talte om følelser. Udenfor pressemøderne var der ligeledes episoder, hvor Søren Brostrøm inviterede publikum ind bag facaden, når han til eksempel fortalte om sin seksualitet og kærestesorger i programmet 'Det sidste måltid' på Radio4 (Kløvedal, 2020).

De bløde formuleringer ved pressemødet 6. marts var dog ikke noget, man brød sig om backstage, hvor Mette Frederiksens tætte rådgivere Martin Rossen og Martin Justesen stod. Martin Justesen

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

valgte derfor at sende sms'er til de journalister, som han kendte i Spejlsalen (Kragh, 2021; 66). Håbet var at få dem til at spørge Søren Brostrøm direkte ind til forbuddet for på den måde at påvirke direktørens diskurs. Men ingen så deres telefoner. Martin Justesen endte derfor med at kontakte en journalist i salen, som han opfordrede til at spørge ind til forbuddet, hvilket hun gjorde (Kragh, 2021; 66). Denne gang turde Mette Frederiksen ikke at lade Søren Brostrøm svare alene, og hun tog derfor ordet: ”Søren får lov til at give svaret, men det er et nej” (PM. 6/3-2020; 29:29). I eksemplet her forsøgte Mette Frederiksen og hendes rådgivere dermed, at få en politisk beslutning, der var truffet backstage, til at ligne en sundhedsfaglig beslutning, da den blev fremlagt frontstage. Citatet gav dog lytteren en indikation af, hvem der egentlig traf beslutningerne – nemlig statsministeren og hendes ministerium. Med vendinger som: ”Søren får lov” eller ”en opgave for Sundhedsstyrelsen” blev den herskende kontroldiskurs i Statsministeriet tydelig. Dette viste sig gentagne gange ved pressemøderne, og det var samtidig et billede på en diskursiv kamp mellem Statsministeriet og Sundhedsstyrelsen. I kommunikationen før det skelsættende pressemøde den 11. marts opstod eksempelvis en antagonisme (Jørgensen & Phillips, 1999; 60). Med udgangspunkt i forsigtighedsprincippet ønskede statsministeren og hendes bagland at lukke blandt andet dagtilbud, skoler og undervisningsinstitutioner. Men Sundhedsstyrelsen kunne ”ikke ud fra sundhedsfaglige grunde anbefale et sådant tiltag i den nuværende situation,” lød det i en mail fra Søren Brostrøm den 11. marts kl. 13.27 (Kragh, 2021; 90). Mailen blev sendt til departementschef i Sundheds- og ældreministeriet, Per Okkels. Som begrundelse tilføjede Søren Brostrøm følgende:

”Dette er bl.a. baseret på, at børn ikke er en væsentlig risikogruppe ift COVID-19 sygdom, og derfor heller ikke kan forventes at bidrage til smittespredning i betydende omfang. Vores vurdering er også baseret på en proportionalitetsvurdering af den forventede forebyggende effekt ift. de afledte effekter på kritiske samfundsfunktioner, herunder også sundheds- og ældreområdet, hvor personalet kan blive udfordret ift. varetagelse af arbejdsfunktioner, når der ikke er dagtilbud til deres børn” (Grønnegård, 2021; 215).

I ’Det første år’ kan man læse, hvordan Per Okkels besluttede sig for ikke at sende mailen videre til Statsministeriet. ”Hvad skulle de bruge mailen til? Den ændrede alligevel ikke noget, de vidste allerede, at direktøren var fodslæbende. Og statsministeren ville gennemføre sin nedlukning med eller uden Søren Brostrøms billigelse” står der (Kragh, 2021; 92). Og selvom statsministeren ikke blev forelagt den konkrete mail, er der da også flere eksempler på, at Søren Brostrøm forsøgte at modsætte

sig statsministerens diskurs. Alligevel kunne man frontstage, som det tidligere er beskrevet i dette afsnit, på pressemødet 11. marts høre Mette Frederiksen sige, at nedlukningen skete på ”myndighedernes anbefaling” (PM. 11/3-2020; 4:18). Det er ikke uoplyst, hvilke myndigheder, der var tale om, men videre lød det: ”Det her kommer til at rejse mange spørgsmål, relevante spørgsmål. Og hverken jeg eller myndighederne kommer til at kunne svare på dem alle sammen, endnu” (11/3-2020; 11:58). Med udgangspunkt i teori om persondekning, står det her klart, at hun ikke positionerede sig selv som værende en del af de myndigheder, der blev refereret til (Dakwar et. al. 2018; 27). Vi må dermed antage, at der var tale om andre myndigheder, der var til stede. Da politiet sjældent rådgiver om sundhedsmæssige emner, må man drage den slutning, at der var tale om sundhedsmyndighederne. Men ifølge en uvildig undersøgelse fra Folketinget, havde Mette Frederiksen ikke belæg for sin påstand:

”Den uenighed, som hersker omkring dette væsentlige aspekt af den delvise nedlukning den 11. marts 2020, bliver imidlertid ikke kommunikeret klart til offentligheden på pressemødet i Statsministeriet den 11. marts 2020. Tværtimod bliver det på pressemødet af regeringen med statsministeren i spidsen fremstillet sådan, at nedlukningen af aktivitet i bl.a. daginstitutioner, skoler og uddannelsesinstitutioner sker på myndighedernes anbefaling. Den redegørelse for forløbet op til nedlukningen, som er givet i rapportens kapitel 9, giver ikke støtte til den formulering, som statsministeren bruger på pressemødet den 11. marts 2020” (Grønnegård, 2021; 31).

I Folketingets undersøgelse står der desuden, at Søren Brostrøm forsøgte at undslå sig deltagelse ved flere af pressemøderne ”med henvisning til, at man i styrelsen ikke havde haft en proces med faglige bidrag vedrørende udmeldingerne på pressemødet” (Grønnegård, 2021; 204). Søren Brostrøm påpegede over for over for Statsministeriet, at det burde være sundheds- og ældreministeren, der fremlagde de politiske beslutninger og ikke ham som direktør i Sundhedsstyrelsen. Med Goffmans dramaturgiske begreber ser vi her et eksempel på *role distance*, idet Søren Brostrøm forsøgte at tage afstand til den rolle, som han havde fået i dette politiske skuespil (Goffman, 1961; 103). En kommentar i Folketingets undersøgelse peger da også på, at Sundhedsstyrelsens direktør blev brugt strategisk i statsministeriets kommunikation:

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

”Udredningsgruppen har overvejet, om Sundhedsstyrelsens direktør med sin blotte tilstedeværelse på pressemødet den 11. marts 2020 og med sin deltagelse i en række andre covid-19-relaterede pressemøder er placeret i en position, hvor hans rolle som regeringens øverste sundhedsfaglige rådgiver bliver brugt som led i en politisk legitimeringsstrategi” (Grønnegård, 2021; 204).

At Søren Brostrøm tog afstand fra den rolle, han var blevet tildelt, var ikke at se frontstage, hvor stykket udspillede sig. Her præsenterede han et selv, der blev accepteret af de andre på scenen. Aktørerne fremstod som en samlet enhed, og Søren Brostrøms stærke etos og patos var derfor med til at legitimere de tiltag, statsministeren fremlagde.

Med dette opgør blev det, hvad jeg vil kalde Mette Frederiksens overordnede diskurs: ’krisediskursen’, der stod tilbage som den hegemoniske (Jørgensen & Phillips, 1999; 61). Antagonismen blev opløst, idet Søren Brostrøms proportionalitetsprincip blev tilsidesat, og Mette Frederiksens forsigtighedsprincip indtog nodalpunktet. Ækvivalenskæden bestod af betegnelser som eksempelvis ”alvor,” ”forholdsregler,” ”bekymrede” og ”vi hellere skal handle i dag end at fortryde i morgen” (PM. 11/3-2020; 2:55, 32:16, 36:00, 3:52). Krisediskursen var dominerende ved alle pressemøderne, mens de resterende diskurser, som præsenteres i denne analyse, ikke var allestedsværende, men derimod viste sig på forskellige tidspunkter.

Mette Frederiksens fortælling

Selvom der backstage var klare antagonismer, gjorde aktørernes *personal fronts*, såsom redskaber og påklædning, at rollerne fremstod troværdige på scenen (Goffman, 1959; 34). Til eksempel var rigspolitichef, Thorkild Fogde, iført fuld politiuniform, hvilket understøttede hans etos. Publikum var derfor ikke i tvivl om hans rolle. Også Mette Frederiksen var meget bevidst om sit tøjvalg:

”Hun ærgrede sig over, at hun ikke havde valgt en almindelig habitjakke med revers. Den lukkede jakke sendte et forkert signal, når hun skulle nå ud til danskerne med så vidtgående en beslutning i den værste krise siden Anden Verdenskrig. Desuden var den for blød, jakken. For vattet. Denne dag havde hun brug for alt, der kunne stive hende af” (Kragh, 2021; 90).

Modsat Søren Brostrøm ville Mette Frederiksen ikke fremstå ”blød”. Det gjaldt hendes personal front såvel som hendes *manners* – det vil sige måden, hvorpå hun opførte sig i rollen (Goffman, 1959; 35). Fra det øjeblik Mette Frederiksen trådte ind i Spejlsalen, viste hun publikum, at hun var i front – som en leder. Aktørerne kunne være kommet ind i den rækkefølge, som de stod ved talerpultene. Eller tilfældigt. Men ved samtlige pressemøder gik statsministeren i spidsen, og hun stod altid i midten. Det var hende, der havde ordet som den første. Det var hende, der gav ordet til de andre. Det var hende, der takkede af og forlod rummet først. Med andre ord var det hende, der styrede slagets gang. Det er i den sammenhæng interessant at se nærmere på den historie, statsministeren og hendes ministerie ønskede at fortælle ved at betragte pressemøderne ud fra en diskurs som narrativ metode. Når vi netop har været omkring roller, er det oplagt at bruge nogle af de begreber, som vi kender fra aktantmodellen (Hansen, 2019; 120). Her er subjektet eller helten den mest centrale person. I eventyret har helten en mission, der skal løses, og i denne forbindelse vil jeg argumentere for, at Mette Frederiksen fik skabt en heldiskurs, hvor hun placerede sig selv i hovedrollen. Det så vi eksempelvis ved pressemødet den 3. november 2021, hvor hun og justitsminister Nick Hækkerup skulle kommentere på forløbet omkring minksagen. Til spørgsmålet om, hvorfor statsministeren pludselig begyndte at slette sms’er i sommeren 2020, svarede hun blandt andet følgende:

”Så kommer der lidt luft hen omkring sommer, hvor der bliver tid til at tage nogle andre spørgsmål op, men du kan sige, det meste af foråret af sidste år, det går med at håndtere corona – og ikke andet. Og der tror jeg, man vil kunne finde andre ting, som man kunne sige, hvorfor håndterede I ikke dem i Statsministeriet, og det var, fordi vi var i gang med at redde danskernes liv” (3/11-2021).

Den afsluttende kommentar viser, hvordan statsministeren betragtede sin egen og Statsministeriets rolle i foråret 2020. De havde haft travlt med ”at redde danskernes liv,” og må dermed ses som heltene i denne fortælling, mens danskerne er modtagerne, og livet er objektet. Coronavirussen er den oplagte og umiddelbare modstander. Men der har også været personer, som har gjort statsministerens arbejde sværere. Indledningsvist i dette afsnit blev pressemødernes fem talere betragtet som én samlet deltagergruppe med en fælles sag. De interne konflikter mellem Sundhedsstyrelsen og Statsministeriet gjorde dog, at Søren Brostrøm var en modstander backstage, mens han og de andre aktører fungerede som statsministerens hjælpere frontstage. Også journalisterne må siges at have

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

været et tveægget sværd for statsministeren, idet de fungerede som både talerør og kritiske vagthunde. Denne deltagergruppe vil jeg dog vende tilbage til senere i analysen.

Ser vi på handlingen i statsministerens fortællinger ved pressemøderne i foråret 2020, var de fleste bygget op om berettermodellen (Dakwar et. al. 2018; 39). I sit *anslag* den 11. marts bød Mette Frederiksen velkommen og påpegede, at aftenens pressemøde ”vil få store konsekvenser for alle danskere” (PM. 11/03-2020; 00:08). Med den indledning blev tonen slået an, og hun fangede danskernes interesse fra første sætning, idet de fleste sandsynligvis sad med spørgsmålet: ”Hvad kommer det til at betyde for mig?” Inden hun afslørede det, kom der dog en præsentation og uddybning af konflikten. Med konkrete tal, der viste smitteudviklingen i Danmark samt eksempler fra Italien, blev alvoren tydeliggjort. Dernæst kom der et *point of no return*, hvor publikum blev klar over, at der ingen vej var tilbage: ”Det går allerede hurtigt herhjemme. Det går for hurtigt nu. Og derfor intensiverer myndighederne indsatsen for at afbøde og forsinke smitten i Danmark” (PM. 11/3-2020; 01:24).

Herefter skete der en *konfliktoptrapning*, da statsministeren nævnte konkrete grupper, der var særligt udsatte. Samtidig påpegede hun, at landets intensivafdelinger var under et stort pres, og nye initiativer derfor var nødvendige. Efter 4 minutter og 35 sekunders tale kom så statsministeren *klimaks*, da spændingen blev udløst og regeringens løsninger blev fremlagt.

Da det gode narrativ forsvandt

Spændingsopbygningen gjorde det muligt for statsministeren at tryllebinde millioner af danskere ved pressemøde efter pressemøde, særligt i foråret 2020. Senere i forløbet får statsministeren dog kritik for at afholde pressemøder ”uden nyheder”, idet klimaks ikke blev forløst (Christensen, 2021).

Politisk rådgiver Kresten Schultz Jørgensen har skrevet bogen ’Følelsernes Politik’, hvor han blandt andet beskæftiger sig med ”det gode narrativ”. Han mener, at regeringen ”i starten skabte et stærkt narrativ”. Det vil sige, at regeringen formåede at reducere kompleksiteten i problemstillingen, opstille nogle klare værdier, venner og fjender, samt komme med konkrete indsatser ved pressemøderne (Jørgensen, 2017; 158). Alt dette er en del af narrativet, der ifølge Kresten Schultz Jørgensen kan opdeles i et hierarki på tre niveauer: 1) Øverst er den overordnede metafor eller formulering, der omfavner budskabet, 2) dernæst ses værdierne, og 3) nederst er de konkrete initiativer.

Betragter vi Mette Frederiksens kommunikation ud fra de tre niveauer, lyder den overordnede formulering: ”Nu skal vi stå sammen ved at holde afstand til hinanden. Og vi får brug for samfundssind” (PM. 11/3-2020; 03:30). Dette blev gentaget på forskellig vis hen over foråret. Det indkapslede budskabet, og er samstemmig med de værdier, som Socialdemokratiet ønsker at repræsenterer. Læser man Socialdemokratiets principprogram er; ”Fællesskab og solidaritet” første overskrift, der møder læseren (Socialdemokratiet, 2017). ”Samfundssind” blev ved pressemøderne brugt som nodalpunkt, og med ord som ”hjælpsomhed,” og ”ansvarlighed”, skabte statsministeren en ansvarsdiskurs over for befolkningen (PM. 11/3-2020). Det personlige pronomen ”vi”, refererer til et fællesskab, og var et af de mest anvendte ord i statsministerens indledende taler. Faktisk brugte statsministeren ordet 79 gange i den indledende tale den 11. marts 2020. Selvom statsministeren brugte ordet ”vi” til at positionerer sig som en del af regeringen, blev det også i høj grad brugt til at positionerer sig som en del af befolkningen. At der var sammenhæng, mellem det kommunikerede og partiets værdier og ideologi, er ifølge Kresten Schultz Jørgensen vigtigt for Mette Frederiksens troværdighed. Samtidig var statsministerens ordvalg med til at tydeliggøre, hvem der var ”venner” og ”fjender.” Ifølge Kresten Schultz Jørgensen dyrkede statsministeren og hendes bagland lejr-tænkningen. Med udgangspunkt i pragmatikken ser vi eksempelvis, hvordan statsministeren gentagne gange benyttede høflighedsmaksimer og herunder bifald, når hun takkede dem, der indgik i fællesskabet ved at indordne sig myndighedernes retningslinjer og opfordringer (Dakwar et. al. 2018; 10). Et eksempel på det ses den 6. marts 2020: ”Mange danske virksomheder har allerede taget kloge forholdsregler, det vil jeg gerne sige tak for, og der er grund til, at alle tager situationen meget alvorligt” (PM. 6/3-2020; 01:12).

I de to ovenstående citater viser der sig nogle interessante modsætninger, når vi betragter teksten ud fra Dakwar et al.’s dynamiske dialektiske lingvistik (Dakwar et. al. 2018; 28). Ved at tale om et ”vi” blev der også skabt et ”dem” – det vil sige ”fjenden”. Samtidig brugte statsministeren adjektivet ”kloge”, hvilket indirekte fortæller os, at det var ”uklogt” ikke at tage sine forholdsregler. Denne lejr-diskurs, hvor ’vi er kloge – vi følger retningslinjerne, og de andre er ukloge – de følger dem ikke’, ses også i den senere kommunikation ved pressemøder. Til eksempel sagde Mette Frederiksen den 8. november 2021 følgende: ”Vi har en imponerende høj tilslutning til vaccinerne i Danmark sammenlignet med udlandet. Men det er ikke nok, og vi har brug for at få flere med. Vi har brug for at få de sidste med nu” (PM. 8/11-2021). Her brugte statsministeren adjektivet ”imponerende” til at

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

understrege sin tilfredshed med dem, der valgte vaccinen. Men hun gjorde det samtidig klart, at ”de sidste” nu skulle tilslutte sig fællesskabet. Efter dette pressemøde var flere ikke-vaccinerede ude og sige, at de følte sig udskammet af statsministeren (Jensen, 2021).

Ifølge Kresten Schultz Jørgensen formåede statsministeren og hendes bagland dermed at holde fast i niveauet, der omhandler værdier, venner og fjender. Alligevel ser han et problem: ”Jeg synes at narrativet blev mere og mere uklart efterhånden som månederne gik. Og jeg synes nok fra et kommunikationsperspektiv, at regeringen startede både bedre, mere effektivt og mere legitimt end regeringen sluttede. Narrativet forsvandt”. Ifølge Kresten Schultz Jørgensen mistede regeringen det højere formål og dermed legitimiteten, da man i løbet af foråret 2020 ikke evnede at kommunikere en klar strategi ud til danskerne.

Ved pressemødet den 23. marts talte sundheds- og ældreminister, Magnus Heunicke eksempelvis om en ”teststrategi” (PM. 23/3-2020; 23:45). Den 30. marts nævnte Søren Brostrøm en ”oplukningsstrategi” (PM. 30/3-2020). Og den 6. april blev der ved pressemødet talt om en strategi for flokimmunitet, da flere medier henviste til en kommentar fra Kåre Mølbak, daværende direktør for infektionsberedskab hos Statens Serum Institut, i Politiken den 26. marts. Her udtalte han: ”Målet med vores strategi er ikke nødvendigvis at stoppe smitten, men det er at opbygge en flokimmunitet på en kontrolleret måde, så sundhedsvæsenet ikke knækker” (Schmidt & Rasmussen, 2020). Dette afviste statsministeren dog ved pressemødet den 6. april: ”Vi har ikke en strategi i Danmark, der handler om flokimmunitet (...) Det her, det er den strategi, vi arbejder efter i Danmark. Det er den grønne kurve, men jeg giver gerne ordet også videre til Kåre i den her diskussion. Værsgo” lød det fra Mette Frederiksen (PM. 6/3-2020; 33:13), inden Kåre Mølbak overtog ordet: ”Flokimmunitet er jo ikke en sundhedsfaglig strategi, det har det aldrig været. Den sundhedsfaglige strategi, det er at afbøde kurven således så, at Danmark kommer godt gennem denne her epidemi” (PM. 6/3-2020; 34:20). Vi ser i eksemplerne her, hvordan nodalpunktet ”strategi” havde forskellige betegnere afhængig af afsenderen. Der var ved pressemøderne ikke en klar diskurs omkring strategien, og det var årsagen til, at narrativet og dermed også legitimiteten forsvandt.

Og pludselig fik Kåre Mølbak taletid

Dialogen mellem Mette Frederiksen og Kåre Mølbak ved pressemødet 6. april var endnu et eksempel på, hvordan statsministeren forsøgte at skabe en hegemonisk diskurs. Kåre Mølbak valgte da også at

bruge negationerne ”ikke” og ”aldrig” for på den måde at tage afstand til ”flokimmunitet” og i stedet tale ind i Mette Frederiksens diskurs. Det lykkedes dog ikke statsministeren at få skabt samme konsensus omkring strategien, som det lykkedes med forsigtighedsprincippet. Som nævnt i forrige afsnit var der for mange strategier i spil.

Kåre Mølbak blev en del af ”bandet” den 17. marts 2020, hvor han første gang talte ved et pressemøde. Efterfølgende var han med ved stort set alle pressemøderne i statsministeriet i foråret 2020. I bogen ’Det første år’ kan man dog læse, hvordan Kåre Mølbak allerede i februar blev beskrevet som Statsministeriets ”primære ekspertrådgiver” (Kragh, 2021; 29). Brugen af Kåre Mølbak i den politiske kommunikation undrer dog Else Smith, der forklarer, at det er Sundhedsstyrelsen, der er ”landets øverste sundhedsfaglige myndighed. Statens Serum Institut står ikke ved siden af”, men er derimod en rådgivende instans under. ”Men det er Sundhedsstyrelsen, der indhenter den rådgivning, og så kommunikerer man til det politiske,” forklarer hun. Ifølge Else Smith var det derfor et bevidst, strategisk valg at invitere Kåre Mølbak med:

”Man kunne se, at det pludselig blev Kåre Mølbak, der fik taletid på en anden måde. Kåre Mølbak var dels mindre rutineret i at kommunikere, og dels var han måske mere villig – sådan læste jeg det – til at sige det, som Sundhedsstyrelsen ikke helt var med på altid”.

Analyse af deltagergruppe 2: Journalisterne ved pressemødet

Jeg vil i dette afsnit beskæftige mig med journalisterne som deltagergruppe og analysere de diskurser, der har været herskende i det mediemæssige felt ved pressemøderne.

Helte og modstandere

I videreformidlingen af de budskaber, der blev fremlagt ved pressemøderne, spillede de tilstedeværende journalister en central rolle. Det mener blandt andre Sebastian Risbøl Jacobsen, journalist ved Politiken Skoleliv og medlem af Dansk Journalistforbunds hovedbestyrelse. Det kommer til udtryk i analysen af hans interviewudtalelser med udgangspunkt i teori om systeminstantering og herunder evaluering: ”Lige for at hæve den lidt mere – så har jeg aldrig syntes, at det var mere meningsfuldt at være journalist, som i den periode, fordi at informationsbehovet hos vores læsere var så stort”. Sebastian Risbøl Jacobsen bruger påskønnelse og vurderer med et positivt

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

adjektiv (Smedegaard et. al., 2005; 5), at jobbet som journalist var ”meningsfuldt” under første nedlukning, idet læserne havde et stort behov for oplysning.

At journalisterne udførte et vigtigt stykke arbejde, er en dominerende diskurs, når man betragter journalisternes egne udtalelser i forbindelse med pandemien. I mit interview med Rikke Gjøl Mansø, der er journalist ved DR og i foråret 2020 var formand for Folketingets Presseloge, forklarer hun: ”Vi er der for danskernes skyld. Vi er der for at stille kritiske spørgsmål på befolkningens vegne”. Rikke Gjøl Mansø bruger her høflighedsmaksimet takt (Dakwar et. al. 2018; 10), for at understrege, at journalisterne udførte et stykke arbejde til nytte for den danske befolkning. Betragter man dette ud fra aktantmodellen, vil journalisterne dermed indtage subjektets plads, mens danskerne bliver modtagere (Hansen, 2019; 120). Med dette som argument påpeger både hun og Sebastian Risbøl Jacobsen det problematiske i, at der ved pressemøderne var opstillet benspænd og regler, som gjorde det svært at udføre det journalistiske arbejde. Af samme grund besluttede formændene for Folketingets Presseloge, Rikke Gjøl Mansø, og Dansk Journalistforbund, Tine Johansen, sig for at sende et brev til statsministeren den 15. april 2020: ”Efter vores opfattelse lægges der i øjeblikket nogle unødvendige restriktioner ned over medierne og journalisterne i en tid, hvor det er ekstra vigtigt, at vi kan stille både uddybende og kritiske spørgsmål til regeringen og myndighederne,” stod der blandt andet i brevet (Dybro, 2020).

Også her ser vi, hvordan journalisternes arbejde bliver beskrevet som ”vigtigt” med intensivering ”ekstra” (Smedegaard, 2005; 10). Samtidig bruger de et negativt adjektiv, når de gennem affekt viser deres utilfredshed med det, de mener er ”unødvendige restriktioner” (Smedegaard, 2005; 7). Det var særligt reglen om, at journalisterne maks. måtte stille to spørgsmål, og at de skulle stilles samtidig, der blev set som et problem. Det betød, at der ikke måtte stilles opfølgende spørgsmål. Derudover påpegede man med klagebrevet det problematiske i, at journalisterne ved de senere pressemøder var placeret i et andet rum end politikere og myndigheder. Noget der blev en realitet med afstandskravet. ”... uanset berettigelsen af alle restriktionerne, så er afstanden imellem spørgeren og svareren ikke til gavn for god, oplysende og kritisk journalistik,” lød kritikken (Dybro, 2020).

Ifølge Rikke Gjøl Mansø var afstanden og reglerne for spørgsmål med til at besværliggøre en i forvejen svær disciplin for journalisten. For selvom at pressemødet skulle være til for pressen, som Rikke Gjøl Mansø påpeger det, var det i dette tilfælde Mette Frederiksen, ”der bestemmer rammerne

for det, og hvor lang tid det varer, og hvem man vil tage spørgsmål fra. Og som journalist kan man aldrig komme rigtig til bunds,” forklarer hun.

Rikke Gjøl Mansø indrømmer, at hun ikke regnede med, at brevet ville medføre forandringer: ”Det var mere for at sende et signal om, at vi synes altså ikke, at det her er optimalt. Og vi gider ikke og stå der og ligne får i en indhegning”. Rikke Gjøl Mansø bruger flere gange disse sammenligninger og beskriver journalisterne som ”dresserede” og i ”kort snor”. I eksemplet ovenover står de indhegnede får som en modsætning til den vakse vagthund, hvilket igen understreger den konflikt, journalisterne oplevede. Det bør dog nævnes, at der i min gennemgang af pressemøderne er flere eksempler på journalister, der fik lov til at stille opfølgende spørgsmål. Eksempelvis stillede DR’s journalist fire spørgsmål den 6. marts (PM. 6/3-2020 16:21-18:48), og den 15. marts stillede Ekstra Bladets journalist også opfølgende spørgsmål (PM. 15/3-2020).

I det ovenstående viser der sig blandt journalisterne særligt to diskurser. Når journalisterne betragter deres egen rolle, ser vi betegnelser som ”kritiske”, ”meningsfuldt” og ”vigtigt.” De får dermed også skabt en heltediskurs, der ikke kan identificere sig med det indhegnede får. Dette fører videre til en konfliktdiskurs, da journalisterne ved pressemøderne følte, at regeringen/Statsministeriet modarbejdede dem (både regeringen og Statsministeriet bliver nævnt, og derfor indgår de begge her). Sætter man de to diskurser ind i aktantmodellen, viser der sig dermed et kontra-narrativ til statsministerens fortælling. I journalisternes narrativ indtager de selv heltepladsen, mens regeringen/Statsministeriet primært ses som en modstander.

Det skal dog nævnes, at regeringen/Statsministeriet også fungerer som hjælper, da journalisterne var afhængige af de informationer, som de fik herfra. Men der er tale om en gensidig afhængighed, da det var DR og TV2, der stillede alt tv-udstyr til rådighed og gjorde det muligt at afholde pressemøder, som kom ud til så mange mennesker. Derfor kunne man ved pressemødet den 11. marts høre statsministeren sige: ”Tusind tak for at I ville møde frem endnu engang og formidle de her for Danmark meget, meget – meget, meget vigtige budskaber” (PM. 11/3-2020; 58:57). Mette Frederiksen benyttede høflighedsmaksimer og herunder bifald, idet hun takkede journalisterne (Dakwar et. al. 2018; 10). Samtidig gjorde hun brug af overdrivelse, intensivering for at tydeliggøre vigtigheden af sit budskab (Smedegaard, 2005; 10). Statsministeren ønskede, at journalisterne skulle

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

videreformidle de ”meget vigtige budskaber”, men samtidig oplevede journalisterne, at mulighederne for at stille kritiske spørgsmål var indskrænkede.

Kritiske spørgsmål i krisetider

I artiklen ’Coronakrise: Skal pressen være talerør for myndigheder – eller gå kritisk til værks?’ fra den 14. marts 2020 blev det diskuteret, hvorvidt journalisterne blot bør videreformidle informationer fra politikere og myndigheder under en krise. Professor i journalistik ved Syddansk Universitet Erik Albæk udtalte: ”Men vi er i en helt usædvanlig krisesituation, hvor medierne også har et ansvar for ikke at skabe panik,” – derfor ”skal automatreaktionen med altid at stille kritiske spørgsmål suspenderes midlertidigt, medmindre man har gode, faglige grunde til at stille dem” (Brix, 2020). Med dette talte han imod den dominerende diskurs blandt journalisterne, hvor man ser sig selv, som demokratiets vagthund. Med ordene ”usædvanlig krisesituation” lagde Albæk vægt på det unormale, og brugte det som argument for ikke at stille kritiske spørgsmål. Samtidig talte han ind i statsministerens ansvarsdiskurs. Også ph.d. og medieforsker Søren Schultz Jørgensen mente, at journalisterne skal holde igen med de kritiske spørgsmål under en krise. I en klumme i Politiken den 26. marts 2020 skrev han:

”Opgaven for alle centrale parter – og ikke mindst medierne – i coronakrisens fase to er derfor at sørge for, at befolkningen holder sig interesseret og informeret. Sætte oplysningen af borgerne over nyhedsjagten. Skrue ned for tempo og volumen. Afstå fra de mest konfliktsøgende vinkler. Lade være med at kneppe de mindste fluer. Holde en del af krudtet tørt, til vi er på den anden side. Ellers vil landets krisestrategi ikke virke optimalt” (Jørgensen, 2020).

Denne modstand til kritiske vinkler og spørgsmål oplevede Rikke Gjøl Mansø ligeledes i befolkningen, når hun skrev kritiske artikler om regeringen – det kommer jeg nærmere omkring i det sidste afsnit af analysen. Også i Statsministeriet reagerede man negativt, da klagebrevet kom ud. ”Og blev de (Statsministeriet, red.) glade for det? Nej, det gjorde de ikke. Jeg tror, at der gik en halv time, fra vi sendte brevet til, at jeg havde en sur Justesen (Martin Justesen, red.) i røret, der ikke kunne forstå, at vi sendte det,” fortæller hun. Rikke Gjøl Mansø ønsker ikke at gå i detaljer omkring samtalens indhold. Men hun er ikke den eneste, der modtog vrede tilbagemeldinger fra statsministerens rådgivere.

Efter at have skrevet en kritisk analyse i Information den 14. marts 2020 fik debattør Lars Trier Mogensen en sms fra Martin Rossen, der på det tidspunkt var stabschef i Statsministeriet. I et interview i DR's radioprogram 'Genstart' fortalte Lars Trier Mogensen den 17. marts 2020: "Jeg har bl.a. fået en reprimande fra stabschefen i Statsministeriet, Martin Rossen, som absolut ikke var tilfreds med den måde, jeg har udlagt forløbet på," (Brix, K. 2020). Lars Trier Mogensen forklarede videre i interviewet, at han mente, sms'en havde til formål at "intimidere". Efterfølgende var Martin Rossen ude og beklage med ordene: "Det skal ikke gentage sig," (Miles, 2020). Det ændrer dog ikke på, at Statsministeriets kontroldiskurs ikke kun var en realitet i forbindelse med Sundhedsstyrelsen og de øvrige sundhedsmyndigheder. Klare rammer, regler og reprimander var også en del af Statsministeriets metoder i forsøget på at kontrollere journalister og kritikere.

Analyse af deltagergruppe 3: Den danske befolkning

Den tredje deltagergruppe, som jeg vil beskæftige mig med i denne artikel, er den danske befolkning som samlet gruppe. Ser vi isoleret på pressemøderne er det en mere usynlig deltager sammenlignet med de to andre grupper. Alligevel er det en meget vigtig gruppe, da det er befolkningen, der tales til, og ifølge litteraturteoretikeren Stanley Fish er en tekst først meningsfuld, når den modtages (Dakwar et. al. 2018; 44). Derfor kan vi først forstå kommunikationen, når vi ved, hvordan den bliver modtaget. Med udgangspunkt i diskurs som modtagelse vil jeg derfor foretage en analyse af materiale, der giver et indblik i danskernes holdninger og handlinger efter pressemøderne.

Danskerne hører efter

Som journalist Sebastian Risbøl Jacobsen påpegede det, oplevede han, at befolkningen havde et enormt behov for information grundet de mange usikkerheder. I den forbindelse var pressemøderne den primære kilde til de gældende retningslinjer for langt de fleste danskere (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 7). Betragter man kommunikationen ved pressemøderne med udgangspunkt i Preben Sepstrups receptionsteoretiske model om informationsprocessen, må den betragtes som vellykket, idet en stor del af danskerne var med igennem modellens seks faser (Dakwar et. al. 2018; 43).

Pressemøderne blev sendt på de to danske hovedkanaler DR 1 og TV 2, hvilket gjorde, at mange danskere blev eksponeret for kommunikationen – det vil sige, at første fase er opfyldt. Høje seertal indikerer, at danskerne også var med i fase to og tre, der handler om opmærksomhed (Breinstrup,

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

2020). Hvorvidt danskerne forstod og huskede budskabet fra pressemøderne, kan man få en fornemmelse af i Sundhedsstyrelsens undersøgelse, hvor der blandt andet står: ”I tråd med Epinions kvantitative befolkningsundersøgelse, der viser, at 91% af danskerne uhjulpet nævner budskabet om at holde afstand, peger nærværende undersøgelse på, at det særligt er budskabet om afstand, der har bidt sig fast” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 17). Sundhedsmyndighedernes seks råd til at forhindre smittespredning bliver vurderet til at ”stå klart og tydeligt for danskerne” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 17). At danskerne både forstod og erindrede budskabet, var også tydeligt i de faldende smittetal i tiden efter pressemødet den 11. marts (Ritzau, 2020). Med andre ord skete der en adfærdsændring, hvilket også kommer til udtryk i Sundhedsstyrelsens undersøgelse: ”Flere oplever, at pressemøderne har en instinktiv effekt på deres adfærd, fordi man får adfærdskorrigerende information omkring, hvad man må og ikke må” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 20). Regeringens kommunikation fungerede dermed som ønsket, idet de lykkedes med en adfærdsændring hos den danske befolkning. Det ligner næsten en direkte transmitterende overførselstilgang fra afsender til modtager. Det er dog ikke hele sandheden.

I kommunikationen så vi også eksempler på, at deltagerne traf valg på baggrund af egne hensigter, jf. SDV's antagelse otte. I statsministerens indledende ord den 11. marts sagde hun blandt andet: ”Og jeg vil gerne understrege: Vi står ikke i en fødevarekrise. Der er ingen grund til at hamstre hverken rugbrød eller toiletpapir. Heller ikke i morgen” (PM. 11/3-2020; 07:06). For nogle af danskerne virkede negationen ”ikke” dog til at gå tabt i kommunikationen. Allerede samme aften, som pressemødet blev afholdt, bragte flere medier historier med overskrifter som: ”Danskerne er begyndt at hamstre: »Der er lange køer ned til væggen i mange af vores butikker” (Dalgaard & Bendtsen 2020) eller ”Danskerne hamstrer i hele landet: - I gør situationen meget værre” (Stephensen & Bohr, 2020). Dette bekræfter dermed Dakwar et. al.'s antagelse nummer fem om receptionsteorien: ”En femte antagelse er, at en tekst rummer et antal styringsmekanismer, men at ingen tekst kan styre en modtager 100 %” (2018; 42). Så selvom Mette Frederiksen forsøgte at styre teksten ved at undlade for mange usikkerhedsmarkører og tomme pladser til fortolkning, kunne hun ikke undgå at efterlade et spillerum til modtageren, jf. antagelse to om receptionsteorien (Dakwar et. al. 2018; 42). Det er dog ikke usandsynligt, at denne selektive læsning udspringer af en bekymring og frygt for coronavirussen skabt af Mette Frederiksens egen skræmmediskurs.

En tillidsdiskurs

I Sundhedsstyrelsens undersøgelser kan vi desuden blive klogere på, hvordan danskerne evaluerer regeringen og myndighedernes kommunikation under corona-krisen. Med udgangspunkt i diskurs som socialesemiotik og herunder de tre evalueringssystemer, påskønnelse, affekt og bedømmelse vil jeg foretage en analyse af dette (Dakwar et. al. 2018; 24). I danskernes svar ser vi eksempler på både social sanktion og anseelse, der begge hører under kategorien bedømmelse. Under social sanktion ser man blandt andet på, hvorvidt noget er ærligt eller uærligt: ”De er troværdige, når der er åbenhed. Også når de fortæller om fejl. (...) De skal fremlægge data. De skal være åbne om, hvordan de kommer frem til de beslutninger, der træffes” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 18). Således svarer en 69-årig mand i undersøgelsen. Han betragter regeringen som ærlig, men bruger ordet ”når” til at understrege, at det er på betingelse af, at der er ”åbenhed”.

I undersøgelsen er der flere, der som den 69-årige mand, peger på, at ”det understøtter tilliden til myndighederne, når de er åbne om, at de kan og vil begå fejl” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 12). Det svækker derimod tilliden, når der ikke er overensstemmelse mellem eksperternes udtalelse og de beslutninger, der træffes:

”Man skal være god til at forklare sig, og hvorfor man gør som man gør, ellers tænker folk, at det kan være lige meget. Det er også mærkeligt at lukke detailbutikker – det betyder ikke ret meget, har eksperter sagt. Der mister jeg lidt tilliden til, at de ved hvad de laver” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 12).

Dette er et eksempel på social anseelse, hvor en 70-årig mand kommenterer på, hvorvidt situationen er normal eller unormal. Med adjektivet ”mærkeligt” understreges det, at han anser handlingen som unormal, idet eksperter var uenige i beslutningen. Det har ført til tab af tillid, fortæller han. Mere positiv er en 66-årig kvinde, der gennem evalueringstypen påskønnelse reagerer med positive adjektiver: ”Myndighedernes udmeldinger har været fantastisk gode. Vi har fået at vide, hvad risikoen var ved det hele, forskellige sundhedsfaglige personer har udtalt sig. Epidemiologer. Forskellige fagfolk” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 12). Man fornemmer her, at kvinden har en høj grad af tillid til myndighederne, idet hun har følt sig godt informeret. Statsministeriets strategi med at lade ”forskellige sundhedsfaglige personer” udtale sig ved pressemøderne, bliver her set som en positiv ting, der højner troværdigheden. En anden kvinde støtter ligeledes op:

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

”Jeg er sikker på, at de har knoklet og forsøgt deres bedste under de forudsætninger de har. Forudsætningerne er, at ingen har prøvet det før, så de må i høj grad bero sig på lægefaglige eksperter og andre landes erfaringer” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 12).

Den 46-årige kvinde, der udtaler sig her, benytter desuden evalueringstypen *affekt* til at beskrive den sikkerhed, hun oplever i forhold til regeringens arbejde. Samtidig bruger hun det farvede verbum ”knoklet” som en forstærker (Smedegaard, 2005; 9). Hun kunne have brugt et mere neutralt verbum som ”arbejde”, men vælger i stedet at styrke holdningen med det farvede ordvalg. Yderligere skriver hun: ”... ingen har prøvet det før”, hvilket indikerer, at hun har overtaget ordlyden fra pressemødet den 11. marts, hvor Mette Frederiksen sagde: ”Vi har ikke prøvet det før” (11/3-2020; 15:46). Denne afsmitning er noget, der går igen i befolkningens svar. Vi ser det også, da en kvinde på 22 år bruger vendingen: ”at sundhedsvæsenet ikke skal belastes” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 19). Dette har vi hørt statsministeren gentage ved flere pressemøder eksempelvis den 6. april 2020: ”Og det handler om at få kontrolleret smittespredningen, så vi ikke får den voldsomme belastning af sundhedsvæsenet” (6/4-2020; 44:24). Lixtallet er generelt højt i befolkningens svar, og der bliver brugt fagtermer og lange ord som epidemiologer, smittetal, sundhedsmyndigheder og retningslinjer. Disse udtryk er alle blevet brugt ved pressemøderne af enten politikere, embedsmænd eller journalister. Og det er ikke kun ord og vendinger, som sidder fast hos befolkningen. Krise- og skræmmediskurserne, hvor covid-19 anses som farlig afspejler sig også i danskernes tilbagemeldinger. Ifølge Sundhedsstyrelsens undersøgelse er første nedlukning præget af ”stor bekymring for virussen” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 13).

Som det fremgår af de gennemgåede citater, er der få, der stiller sig tvivlende eller kritiske over for restriktionerne. Epinions kvantitative befolkningsundersøgelse viser, at 88 procent af den danske befolkning ”har tillid til myndighedernes håndtering” af epidemien et år efter det første tilfælde blev fundet (Sundhedsstyrelsen, 2021a & b; 12). Hvem, der indgår under betegnelsen ”myndigheder”, fremgår ikke. Både den kvalitative og kvantitative undersøgelse slår dog fast, at den danske befolkning ”ikke nødvendigvis skelner imellem forskellige afsendere af kommunikationen omkring COVID-19. De opfatter kommunikationen som en samlet enhed” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 11). Vi må derfor forstå dette som en tillid til både politikere og sundhedsmyndigheder.

Som det kan ses i de ovennævnte citater, er der også i den kvalitative undersøgelse en høj grad af tillid og opbakning. En 67-årig kvinde svarer direkte: ”Vi har tillid” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 14). Faktisk herskede der i den danske befolkning i tiden under nedlukningen, men også efter, en diskurs om, at man ikke måtte være kritisk over for Mette Frederiksen og Søren Brostrøm. Det kommer til udtryk i flere af besvarelserne. En 71-årig mand svarer eksempelvis: ”... man må tage de politiske slagsmål indendørs. Det er gift for et budskab, at det bliver partipolitisk” (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 14). Her bruger manden billedsprog, idet han sammenligner politiske uenigheder med gift for på den måde at understrege, hvor skadeligt, han mener uenigheder er for et budskab. Den førnævnte 67-årige kvinde skriver også, at hun begynder at ”vakle lidt,” når partier er uenige med statsministerens retning. Den 11. marts 2020 lavede Steffen Helledie (2020), lektor ved Aalborg Universitet, et opslag på Facebook, der efterfølgende blev liket af 25.000 personer og delt 39.000 gange. Opslaget bestod af et billede af Søren Brostrøm og en tekst, hvor hans titler blev opremset. Afslutningsvist stod der:

”Medmindre du er bedre kvalificeret end Søren, så er der ingen, der er interesseret i din tolkning af nødvendige tiltag til coronavirus. Hvis Søren siger hop, spørger du ikke hvorfor, men hvor højt. Faglighed og statistik vinder over virus ikke pseudovidenskab og overtro.”

Opslaget viser, hvor effektivt det var, at Statsministeriet brugte Søren Brostrøms etos i legitimeringen af politiske beslutninger. Særligt sætningen: ”Hvis Søren siger hop, spørger du ikke hvorfor, men hvor højt” understreger diskursen om, at man ikke skulle stille sig kritisk overfor Søren Brostrøm eller de tiltag, som han er med til at fremlægge. I opslaget her ser vi desuden en tendens, der også viser sig i besvarelserne fra Sundhedsstyrelsens undersøgelse, hvor Søren Brostrøm og Mette Frederiksen kun bliver nævnt ved fornavn. Dette understreger, at den danske befolkning følte sig tætte med og trykke ved Mette Frederiksen og Søren Brostrøm.

Som nævnt i forrige analyseafsnit var det også en diskurs, man oplevede i mediebranchen. Rikke Gjøll Mansø fortæller, at hun gentagne gange blev kontaktet af læsere:

”Jeg lavede selv nogle af de der historier med aktindsigter, der viste uoverensstemmelser mellem myndighederne og politikerne, og jeg fik simpelthen så mange sure læserbreve (...)

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

Der var bare en kæmpe bred konsensus i befolkningen om, at Mette Frederiksen havde fået os igennem krisen”.

Rikke Gjøl Mansøs oplevelse bekræfter endnu en gang den tryghed og tillid, som danskerne havde til statsministeren og myndighederne i foråret 2020.

Diskussion

På baggrund af min analyse har jeg diskuteret, hvorvidt statsministerens formidling var redelig eller uredelig omkring nedlukningen i marts 2020. Videre har jeg set på, hvordan kommunikation mellem pressemødernes deltagere har og kan påvirke befolkningens tillid til demokratiet og dets formelle institutioner.

Redelig eller uredelig kommunikation?

Som det står klart i analysen, kæmpede det politiske og det sundhedsfaglige felt om den hegemoniske diskurs ved corona-pressemøderne i foråret 2020. Kampen blev som nævnt vundet af det politiske, idet Mette Frederiksens diskurser blev de dominerende. Dette er i sig selv ikke underligt, da vi jo lever i et demokrati, hvor de folkevalgte styrer. Hvad der derimod kan undre er, at man ikke var ærlig om disse antagonismer over for offentligheden.

Kan man tale om en direkte løgn, når Grønnegårdsrapporten ikke fandt støtte for Mette Frederiksens udtalelse om, at nedlukningen skete på ”myndighedernes anbefaling” (PM. 11/3-2020; 4:18)? Ifølge Den Store Danske dækker offentlige myndigheder dog over et bredt område af ”ministerier, direktorater, politi og domstole, og amtskommunale og primærkommunale forvaltninger” (”Offentlige myndigheder” 2020). Derfor vil det være en stramning at kalde statsministerens udtalelse en løgn. Men gennem Statsministeriets strategiske brug af sundhedsmyndighederne fik man som borger indtrykket af, at beslutningerne blev truffet i overensstemmelse med deres anbefalinger. Samtidig blev Søren Brostrøms argumenter om, at ”børn ikke er en væsentlig risikogruppe ift. COVID-19 sygdom, og derfor heller ikke kan forventes at bidrage til smittespredning i betydende omfang” ikke fremlagt på pressemødet den 11. marts. Man kan dermed tale om, at statsministeren både har fordrejet sagen og tilbageholdt information, og det må siges at være et problem med henblik

på Habermas' deliberative demokratimodel, der bygger på dialog og oplysning (Eriksen & Weigård, 1999; 171).

Betragter man sagen ud fra teori om formidlingsetik, forklarer Jan Foght Mikkelsen, at afsenderen gerne må ”kommunikere indirekte, implicit og ikke-gennemsigtigt”, men det er kun på betingelse af, at ”det foregår på en redelig måde. Alt som vildleder, er ikke tilladt” (Mikkelsen, 2002; 93). Spørgsmålet er så, om statsministeren har kommunikeret redeligt – trods fortielser og fordrejninger. Da der er tale om et asymmetrisk deltagerforhold, har statsministeren et større ansvar for formidlingen, og ifølge Mikkelsen bør hun som afsender spørge: Hvad er relevant for modtageren? Al informationen, der er relevant for, om modtageren tilslutter sig argumentet, bør fremlægges (Mikkelsen, 2002; 89). Undlader man alligevel informationen, er det uredeligt og vildledende.

I forlængelse af det formidlingsetiske spørgsmål er det relevant at stille et kontrafaktisk spørgsmål: Havde borgerne ageret anderledes, hvis statsministeren havde fremlagt uenighederne, så det stod klart, at Sundhedsstyrelsen ikke støttede en fuld nedlukning? Jeg vil igen fremhæve professor i journalistik ved Syddansk Universitet Erik Albæk, der i et interview den 14. marts 2020 udtalte, at pressen grundet en ”usædvanlig krisesituation” havde et samfundsansvar og derfor ”skal automatreaktionen med altid at stille kritiske spørgsmål suspenderes midlertidigt, medmindre man har gode, faglige grunde til at stille dem” (Brix, 2020). Med dette talte Albæk, som tidligere nævnt, ind i statsministerens kriediskurs og danskernes tillidsdiskurs, hvor kritiske spørgsmål til Mette Frederiksen og Søren Brostrøm var upopulære.

I interviewet kom Albæk dog med en interessant tilføjelse: ”Det var en helt anden situation, hvis forskere og fagkundskab ikke bakkede op om myndighederne. Så var der brug for kritiske journalister” (Brix, 2020). Her står det klart, at Albæks tilslutning til kriediskursen var afhængig af opbakningen fra det sundhedsfaglige felt. Med inspiration fra Andersens kandidatafhandling (2021) vil jeg også fremhæve Piers Robinsons beskrivelser af dynamikken mellem politikere og journalister. Ifølge Robinson afhænger mediernes nyhedsdækning af, hvorvidt der er konsensus eller dissensus omkring de politiske emner (Robinson, 2021). Er der enighed om et politisk emne – som vi så det frontstage på pressemødet den 11. marts – vil journalisterne være tilbøjelige til at acceptere dette. Var uenighederne blevet fremlagt på pressemødet, havde mediernes dækning sandsynligvis være mere kritisk. Ser man på danskernes svar i Sundhedsstyrelsens undersøgelse, peger de også på, at

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

inddragelsen af eksperter og fagpersoner var tillidsskabende (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 13). Man kan her tale om ”myndighedernes anbefaling” som det afgørende argument, da det gjorde en forskel, at statsministeren undlod sundhedsstyrelsens egentlige holdning til hjemsendelse af børn.

Kommunikationen må derfor ses som vildledende og uredelig – også selvom det måske ikke var hensigten. I analysen af ’Aldrig mere uden – en undervisningsvideo om aids’ påpeger Mikkelsen, at der kommunikeres uredeligt, selvom hensigten med videoen var at oplyse og beskytte de unge. Mikkelsen beskriver, hvordan videoen overdriver smittefaren, når den påpeger at hiv kan ramme alle. Det er ikke forkert, men videoen nedtoner det faktum, at der er grupper, som er langt mere udsatte end andre. Jeg vil argumentere for, at Mette Frederiksen ligeledes overdriver smittefaren, når hun siger: ”Det kan kun lykkes, hvis alle gør det. Og alles adfærd – alles adfærd – bliver helt afgørende” (11/3-2020; 02:45). På samme måde som de gør det i videoen om aids, nedtoner Mette Frederiksen her det faktum, at ”børn ikke er en væsentlig risikogruppe ift. COVID-19” ifølge Sundhedsstyrelsen (Grønnegård, 2021; 215).

”Transparent kommunikation” er afgørende for ”tilliden til myndighederne og vaccinationsprogrammet”, sådan lød en ekspertgruppes konklusion i rapporten ’Hverdag med øget beredskab’, der udkom i september 2021 (Andersen et. al., 2021; 82). I det følgende vil jeg netop se på danskernes tillid i relation til coronakommunikationen i foråret 2020.

Når tilliden sættes på prøve

Den vildledende kommunikation var også en del af konflikten mellem Mette Frederiksen og Søren Brostrøm – det handlede ikke kun om, hvorvidt børn skulle hjemsendes. I mit interview med Kresten Schultz-Jørgensen beskrev han Søren Brostrøm som en ”hædersmand”. Og netop ordet ’hæderlighed’ kan ifølge Mikkelsen defineres ”som det at overholde en genres spilleregler” (Mikkelsen, 2002; 90). Det betyder, at der i enhver genre ligger nogle løfter, man bør overholde som afsender. Vi har her at gøre med pressemøder, der omhandler en frygtet sygdom, og hvor flere ministre, en læge og politi er til stede. I denne genre ligger der et løfte om, at man skal kunne stole på det, der bliver sagt. Søren Brostrøm forsøgte derfor at undslå sig deltagelse ved pressemøderne, da han ikke kunne stå inde for de politiske beslutninger. Betragter vi sagen ud fra Theresa Garvins teori om den epistemologiske distance mellem politik og videnskab, bliver det tydeligt, at sandheden ikke betyder det samme i det politiske felt, som det gør i det sundhedsfaglige felt (Garvin, 2001; 449). Mens det sundhedsfaglige

felt er styret af videnskab og evidensbaseret fakta, er det politiske felt styret af holdninger og ”kontrolmekanismer i form af vælgernes dom” (Smedegaard, 2018, 67). Det er altså to meget forskellige felter, der er svære at forene i deres værdikamp. Alligevel forsøgte man frontstage at skabe konsensus, så politikere og embedsmænd fremstod som en samlet enhed.

Birgitte Poulsen, lektor i offentlig forvaltning ved RUC, forsker i samspillet mellem embedsmænd og ministre. I et interview til Berlingske tidligere på året forklarede hun, at brugen af sundhedsfaglige embedsmænd kan modvirke panik i en krisesituation. Men embedsmændene afpolitiserer samtidig budskabet, og det er problematisk i et demokratisk perspektiv, understregede hun:

”Det er nyt, at embedsmænd står side om side med ministre og de facto kommunikerer regeringspolitik. Det gør grænsen mellem det politiske niveau og den faglige administration – som er en krumtap i den måde, vi har indrettet vores demokrati – mere sløret og uskarp” (Kildegaard & Domino, 2021).

Hver gang Statsministeriet låner og pynter sig med Sundhedsstyrelsens etos, kan man frygte, at det samtidig svækker styrelsens troværdighed. Det kan være svært stole på det sundhedsfaglige felt, hvis ”eksperterne” blot spiller en rolle i et politisk skuespil, hvor videnskabelig evidens og demokratiske principper som proportionalitetsprincippet bliver tilsidesat. Så hvad betyder det egentlig for danskernes tillid – ikke kun til Mette Frederiksen, men endnu vigtigere til demokratiet og dets institutioner – når det i dag står klart, at statsministerens formidling var uredelig, og sundhedsfaglige embedsmænd blev brugt som en del af en legitimeringsstrategi?

Den danske befolkning har i mange år ligget helt i top, når det handler om social tillid til både medmennesker og vigtige formelle institutioner i samfundet som regering, retsvæsen, politi og administration (Svendsen, 2012; 18). I bogen ’Tillid’ forklarer professor Gert Tinggaard Svendsen, at tilliden til institutionerne er afgørende for, om befolkningen eksempelvis vil følge landets love eller betale skat. Danskernes høje sociale tillid må antages at være medvirkende til den adfærdsændring, vi oplevede her i landet under coronakrisen. I studiet ’Tillid under Covid-19’ viser en kvantitativ undersøgelse blandt danskerne i maj 2020, at 61 procent følte sig mere tillidsfulde over for myndigheder og autoriteter efter udbruddet af corona (Jacobsen et. al., 2021; 142). Samtidig kan vi i Sundhedsstyrelsens undersøgelse se, at danskerne peger på ”gennemsigtighed og transparens ift.

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

proces og beslutninger” samt ”inddragelse af eksperter/fagpersoner” som de vigtigste tillidsfremmende punkter i håndteringen af covid-19 (Sundhedsstyrelsen, 2021b; 12). Dette er i høj grad et produkt af Statsministeriets kontroldiskurs og brug af Sundhedsstyrelsen. Det i kombination med statsministerens skræmmediskurs ser ud til at have fodret den dominerende tillidsdiskurs i den danske befolkning.

I artiklen ’Når samfundslederskab bliver det demokratiske problem’ udtrykker Jørn Helder sin bekymring for den måde befolkningen ”tilsyneladende paralyseret adlyder og tavst marcherer efter Frederikssens taktstok” (Helder, 2021; 490). Kommunikationen ved pressemøderne trækker paralleller til de traditionelle kommunikationsmodeller, hvor der sker en direkte transmitterende overførsel fra afsender til modtager – naturligvis med visse undtagelser, jf. SDV’s antagelse otte. I min analyse bliver det tydeligt, hvordan statsministeren skabte en heltediskurs omkring sin egen person, og ifølge Helder afspejlede det sig i den danske befolkning, der har ”hyldet hende som et overmenneske” (2021; 493). Den store opbakning til statsministeren og måden kritikerne blev udskammet, har gjort det svært for Habermas’ deliberative demokrati, der kræver mere end blot folkeafstemning: ”Det er ikke lovens form, det at de er almene og vedtaget af folkevalgte forsamlinger, som garanterer deres legitimitet, men de procedurer som sikrer en fri og kontinuerlig diskussion om, hvilke love som skal gælde” (Eriksen & Weigård, 1999; 171). Modsat det liberalistiske demokrati kræver det deliberative demokrati åbenhed og samtale forud for beslutningsprocessen. Meget modsat af det vi har set under første coronanedlukning.

I en kronik fra den 4. april 2020 stiller professor Svend-Erik Skaaning spørgsmålet: ”Er demokratiet en hæmsko under epidemier?” Han argumenterer for, at der kan være store fordele ved eksempelvis autokratiet, når man ønsker at inddæmme en virus effektivt. Alligevel tilføjer Svend-Erik Skaaning følgende: I modsætning hertil gør demokratisk ytringsfrihed det muligt for politikere og eksperter at bygge deres beslutningstagning på et mere velinformeret grundlag – noget vi ser på forbilledlig vis herhjemme i dag” (Skaaning, 2020). Min diskursanalyse peger dog på, at den demokratiske samtale ikke var helt så forbilledlig, som Svend-Erik Skaaning synes det så ud i april 2020. Det er et kæmpe problem, hvis du spørger Helder. Men ser man på Erik Albæk eller Søren Schultz Jørgensens udtalelser, får man fornemmelsen af, at det kan være nødvendigt at kvæle den demokratiske samtale i krisetider. ”Ellers vil landets krisestrategi ikke virke optimalt”, som Søren Schultz Jørgensens udtrykker det i artiklen (Jørgensen, 2020). Et argument, der opererer ud fra devisen: Målet helliger

midlet – og derfor bør journalisterne holde igen med kritiske spørgsmål og vinkler. Men det er som om, at Søren Schultz Jørgensen glemmer en vigtig detalje – målet eller ”landets krisestrategi” er politisk bestemt og dermed baseret på holdninger.

Særligt inden for det mediemæssige felt har ovenstående problematik været diskuteret. Og man kan spekulere i, hvor journalistikken og den frie presse efterlades, hvis der er tider, hvor journalisterne skal undgå at stille magthaverne kritiske spørgsmål. Det mediemæssige felt udspringer af det politiske felt og har gradvist løsrevet sig fra partipolitiske interesser. Det betyder, at pressen er blevet mere kritisk over for politikerne, og de senere år er der sket en udvikling, ”hvor politikere i højere grad begynder at tilpasse sig medierne, og hvor vi kan tale om, at medielogikkerne har koloniseret det politiske felt” (Smedegaard, 2018; 67). Jeg vil dog argumentere for, at det ikke var tilfældet i denne sag. Selvom TV2 og DR stillede udstyr til rådighed, var det Statsministeriet, der styrede hvor, hvornår og hvordan pressemøderne blev afholdt. I et demokrati er pressemødet ganske vist en måde for journalisterne at agere vagthund (Scacco & Wiemer, 2019; 1), men ved disse pressemøder var der opstillet regler, – om end de ikke altid blev overholdt – der begrænsede journalisternes mulighed for eksempelvis opfølgende spørgsmål. I en toårig periode fra den 6. marts 2020 har der alene i Statsministeriet været afholdt mere end 30 pressemøder, hvor statsministeren og hendes band har talt direkte og ufiltreret til danskerne. Mikkelsen beskriver denne form for målrettet strategisk massekommunikation, hvor deltagerforholdet er asymmetrisk, som en ensidig retorisk magtudøvelse (Mikkelsen, 2002; 24). En magtudøvelse, der også kommer til udtryk i den måde statsministerens rådgivere har forsøgt at påvirke kritikere og journalister (Kragh, 2021; 66).

At pressen og den demokratiske samtale på den måde har været udfordret, synes særligt problematisk, når man stiller det over for de indgribende tiltag, der er blevet fremlagt ved pressemøderne. Helder slår blandt andet ned på vedtagelsen af hasteloven i marts 2020, der gav Sundhedsstyrelsen ”mulighed for at udstede påbud om tvangsmæssige undersøgelser, indlæggelser, isolation og behandling” (Helder, 2021; 488). Der er altså tale om en øget kontrol af danskerne, og ifølge Gert Tinggaard Svendsen kan det få konsekvenser for danskernes sociale tillid: ”Danskerne er lige nu verdens mest tillidsfulde folkefærd. Men vi kan sagtens rasle ned ad barometeret, hvis vi lader kontrolsamfundet råde” (Svendsen, 2012; 53). Alligevel er danskernes samlede tillid til de formelle institutioner rekordhøj, når man ser på PWC’s tillidsbarometer fra 2021. Af de 11 forskellige institutioner, der er repræsenteret, scorer politiet højest, stærkt efterfulgt af sundhedssystemet (PWC, 2021; 10). Går vi

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

bare to år tilbage – til før covid-19 – var sundhedssystemet ikke at finde i top fem. Så noget tyder på, at coronapandemien faktisk har styrket danskernes tillid til sundhedssystemet. Der er i PWC’s undersøgelse ikke tal for regeringen, kun Folketinget og lokalpolitikere. Og indekstallene for disse to institutioner ligger markant lavere end toppen, og samtidig er de, som de eneste, faldet siden sidste år.

Om coronahåndteringen og minksagen spiller ind på danskernes tab af tillid, kan man kun gisne om. Men ifølge Svendsen kan tilliden til vores velfærdssamfund kun overleve på længere sigt, hvis regeringen og andre kulturbærende institutioner ”viderebringer centrale adfærdsnormer og klare spilleregler, såsom at ”et ord er et ord”, hæderlighed, retfærdighed...” (Svendsen, 2012; 59). Som det ses ovenfor, har statsministeren ikke ageret hæderligt i sin vildledende og uredelige kommunikation. ”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger,” sagde hun ved pressemødet 6. marts (18:27) – få dage senere valgte hun selv at vige fra deres anbefalinger, da det ikke passede ind i Statsministeriets diskurs. Derved udfordrer statsministeren danskernes sociale tillid, og det må ses som en trussel for vores velfærdssamfund og demokrati. Særligt, når man læser Svendsens bog, hvor han skriver, at vi er ”heldige endnu at leve i tillidssamfundet Danmark. Med endnu mener jeg, at det ikke skyldes en naturlov, at vi gør det. Det skyldes derimod, at vi dag for dag vedbliver at være tillidsværdige over for hinanden” (Svendsen, 2012; 18).

Konklusion

Der tegner sig med denne artikel et billede af en statsminister og hendes ministerium, der gennem en kontroldiskurs forsøgte at styre de deltagere, der ellers indgik i kommunikationen ved coronapresse møderne i foråret 2020. Backstage foregik en diskursiv kamp mellem Statsministeriet og Sundhedsstyrelsen, hvor forsigtighedsprincippet vandt over proportionalitetsprincippet. Ved pressemødet den 11. marts stod Mette Frederiksens krisediskurs dermed tilbage som den hegemoniske. Og præcis som i et skuespil havde alle scenens aktører hver deres rolle at spille, så stykkets helt kunne nå sin mission – at sikre en adfærdsændring i befolkningen og på den måde ”redde danskernes liv”. Det krævede dog, at borgerne hørte efter, hvad ”myndighederne” sagde. For at understøtte krisediskursen fik Mette Frederiksen skabt tre diskurser, der på hver sin måde appellerede til danskernes følelser og logik. Med beskrivelser om ”ligposer i lastbiler” blev der skabt en skræmmediskurs. Ordet ”vi” lagde grundlaget til en lejriskurs, hvor de, der fulgte restriktionerne,

modtog bifald, mens de andre blev udskammet. Ansvarsdiskursen blev skabt med ord som ”hjælpsomhed” og ”ansvarlighed” og lagde vægt på danskernes vigtige rolle. Med disse diskurser og brugen af sundhedsmyndighederne lykkedes det Mette Frederiksen at få danskerne til at tilslutte sig argumenterne for de mange restriktioner.

Imens forsøgte journalisterne at udføre deres job som demokratiets vagthund. Men Statsministeriets regler og rammer for pressemøderne besværliggjorde dette. Og når journalister og andre kritikere forsøgte sig med kritiske spørgsmål og vinkler, risikerede man samtidig en reprimande fra Statsministeriet eller kommentarer fra vrede danskere. ”Hvis Søren siger hop, så spørger man ikke hvorfor, men hvor højt,” lød det i et Facebook-opslag med 39.000 delinger. Et godt billede på den tillidsdiskurs, der herskede blandt danskerne under krisen. Mette Frederiksen og Søren Brostrøm blev hyldet i befolkningen, og statsministeren har også siden understreget, hun var med til at ”redde danskernes liv”.

Den demokratiske samtale, der bygger på åbenhed og oplysning, havde dermed trange kår i corona-krisens første fase. I bestræbelserne på at nedkæmpe en frygtet virus kan det være fristende at kvæle den demokratiske samtale for en mere effektiv proces. Men det kan også være svært at forsvare, når vores samfund er bygget på netop disse demokratiske værdier, der samtidig er så vigtige for vores sociale tillid. Og hvis vi fortsat ønsker, at det skal være værdier, der repræsenterer vores demokrati, må vi kunne stole på, at vores statsminister og myndigheder handler og formidler hæderligt. Ellers risikerer vi at miste føringen som et af verdens stærkeste demokratier og tillidssamfund.

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

Litteraturliste

Andersen, R. B. (2021) I krig med corona, Aalborg Universitet.

Baarts, Charlotte (2010) Autoetnografi, I L. Tanggaard, & S. Brinkmann (Red.), Kvalitative metoder - en grundbog (1. udg., s. 153-164). Hans Reitzels Forlag.

Breinstrup, T. (2020) TV-seningen er eksploderet under coronakrisen. Berlingske.dk. Lokaliseret 16. dec. 2020: <https://www.berlingske.dk/virksomheder/tv-seningen-er-eksploderet-under-coronakrisen>

Brix, K. (2020) Genstart: Øverstkommanderende Mette [podcast]. Dr.dk. Lokaliseret d. 14. dec. 2021: <https://www.dr.dk/lyd/special-radio/genstart/genstart-49>

Brix, L. (2020) *Coronakrise: Skal pressen være talerør for myndigheder – eller gå kritisk til værks?* Videnskab.dk. Lokaliseret d. 7. dec. 2021: <https://videnskab.dk/kultur-samfund/coronakrise-skal-pressen-vaere-taleroer-for-myndigheder-eller-gaa-kritisk-til-vaerks>

Bruun-Hansen, K. (2020) *Påmindelse til corona-pressen: Husk at gå kritisk til myndighederne*, Journalisten.dk. Lokaliseret d. 12. dec. 2021: <https://journalisten.dk/paamindelse-til-corona-pressen-husk-at-gaa-kritisk-til-myndighederne/>

Bøjgaard & Munk, (2021) ”Vi skal passe på hinanden” – en diskursiv undersøgelse af regeringens og Sundhedsstyrelsens kommunikation under første bølge af Covid-19 i Danmark, Aalborg Universitet.

Christensen, E. (2021) *Derfor holdt Mette f. pressemøde uden nyheder*, TV2.dk. Lokaliseret den 30. nov. 2021: <https://nyheder.tv2.dk/politik/2021-02-24-derfor-holdt-mette-f-pressemoeede-uden-nyheder>

Christensen, K. (2018) To danske mænd blev indlagt i 1981 med en ukendt sygdom. Resten er

historien om århundredets mest frygtindgydende epidemi. Zetland.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021: <https://www.zetland.dk/historie/sOLV7NvK-a8DEYJ9z-d21eb>

Dakwar, J. & Lorentzen, A., & Smedegaard, F. (2018): Muligheders umuligheder og umuligheders muligheder i Situationel Dialektisk Diskursanalyse. Det Ny Merino, 29.

Dakwar, J. & Lorentzen, A., & Smedegaard, F. (2017). Ni antagelser om Situationel Dialektisk Videnskabsteori. Det nye Merino, 15.

Dalgaard, M. & Bendtsen, S. (2020) *Danskerne er begyndt at hamstre: »Der er lange køer ned til væggen i mange af vores butikker.* Berlingske. Lokaliseret d. 1. nov. 2021: <https://www.berlingske.dk/virksomheder/danskerne-er-begyndt-at-hamstre-der-er-lange-koer-ned-til-vaeggen-i>

Den Store Danske (2020) ”Offentlige myndigheder”. Lokaliseret d. 16. dec. 2021: https://denstoredanske.lex.dk/offentlige_myndigheder

Dybro, H. (2020). DJ og Folketingets Presseloge klager til statsministeren over pressemøderne Lokaiseret d. 16. december 2021: <https://journalistforbundet.dk/nyhed/dj-og-folketingets-presseloge-klager-til-statsministeren-over>

Eriksen, D. E. & Weigård, J. (1999) Kommunikativ handling og deliberativt demokrati. Poland: Fagbokforlaget.

Garvin, T. (2021) Analytical Paradigms: The Epistemological Distances Between Scientists, Policy Makers, and the Public. Risk analysis 21.3 (s. 443–456).

Goffman, E. (1961) *Role Distance*. D. Brissett & C. Edgley (Red.), Life As Theater: A Dramaturgical Sourcebook (s. 101-111). 3. oplag. Transaction Publishers.

Grønnegård, J. (2021) Håndteringen af Covid-19 i foråret 2020. Folketinget. Rosendahl a/s.

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

Hansen, P. K. (2019) Narrative kommunikationsmodeller. M. W. Lundholt & P. K. Hansen. Kommunikationsmodeller (s. 110-135) Samfundslitteratur.

Hart, R. P., & Scacco, J. M. (2014). Rhetorical negotiation and the presidential press conference. In R. P. Hart (Ed.), Communication and language analysis in the public sphere (pp. 59–80). Hershey, PA: IGI Global.

Helder, J. (2021) Når samfundslederskab bliver det demokratiske problem, Samfundslederskab i Skandinavien, Årgang 35, Nummer 6, 2020, (s. 479-503).

Helledie, S. (12/3-2020) ”Medmindre du er bedre kvalificeret end Søren, så er der ingen, der er interesseret i din tolkning af nødvendige tiltag til coronavirus. Hvis Søren siger hop, spørger du ikke hvorfor, men hvor højt. Faglighed og statistik vinder over virus ikke pseudovidenskab og overtro” [Facebook opdatering]. Hentet fra:
https://www.facebook.com/plugins/post.php?href=https%3A%2F%2Fwww.facebook.com%2Fsteffen.helledie%2Fposts%2F10158302044704940&show_text=true&width=500 width="500" height="681" style="border:none;overflow:hidden" scrolling="no" frameborder="0" allowfullscreen="true" allow="autoplay; clipboard-write; encrypted-media; picture-in-picture; web-share"

Jacobsen, B. & Kühle, L. & Christensen, H. (2021) Tillid under Covid-19. RvT Nr. 72: COVID-19 - Religion, trivsel og eksistens (137-156).

Jensen, M. (2021) Ikkevaccineret dansker føler sig presset af statsministeren, TV2.dk. Sidst lokaliseret den 18. nov. 2021: <https://nyheder.tv2.dk/samfund/2021-11-09-ikkevaccineret-dansker-foeler-sig-preset-af-statsministeren>

Jørgensen, C. & Onsberg, M. (2011) Praktisk Argumentation, 3. udgave, 3. oplag. Nyt teknisk forlag.

Jørgensen, K. S. (2017) Følelsernes Politik – når folkestyret taler. Gyldendal.

Jørgensen, M. W. & Phillips, L. (1999) Diskursanalyse som teori og metode. Samfundslitteratur

Roskilde Universitetsforlag.

- Jørgensen, S. S. (2020) Medierne har et kæmpe ansvar lige nu: »Afstå fra de mest konfliktsøgende vinkler. Lad være med at kneppe de mindste fluer«. Politiken.dk. Lokaliseret d. 12. dec. 2020: <https://politiken.dk/kultur/medier/art7726856/%C2%BBAfst%C3%A5-fra-de-mest-konflikts%C3%B8gende-vinkler.-Lad-v%C3%A6re-med-at-kneppe-de-mindste-fluer%C2%AB>
- Kildegaard, K. og Domino, S. (2021) Regeringen beskyldes for »farlig« brug af magtfulde embedsmænd: »Det er skammeligt og nederdrægtigt«, Berlingske.dk. Sidst lokaliseret d. 11. dec. 2021: <https://www.berlingske.dk/politik/regeringen-beskyldes-for-farlig-brug-af-magtfulde-embedsmaend-det-er>
- Kløvedal, L. (2020) Det sidste måltid, Søren Brostrøm [podcast]. Radio4.dk. Lokaliseret 12. dec. 2021: <https://www.radio4.dk/program/det-sidste-maaltid/>
- Kragh, A. (2021) Det første år. Politikens Forlag.
- Lynggaard, K. (2010) Dokumentanalyse. I L. Tanggaard, & S. Brinkmann (Red.), Kvalitative metoder - en grundbog (1. udg., s. 137-152). Hans Reitzels Forlag.
- Mogensen, L. T. (2020) Mette Frederiksen er Danmarks corona-commander-in-chief. Information.dk. Lokaliseret d. 14. dec. 2021: <https://www.information.dk/indland/2020/03/mette-frederiksen-danmarks-corona-commander-in-chief>
- Morgan, G. (2006). Images of Organization. London: Sage Publications Ltd.
- Obitsø, O. (2020) *Journalister klager officielt over coronapresse møder til statsministeren*, Journalisten.dk. Lokaliseret 21. nov. 2021: <https://journalisten.dk/journalister-klager-officielt-over-coronapressemoeder-til-statsministeren/>

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

PWC (2021) Tillidsbarometer 2021: Danskernes tillid. PricewaterhouseCoopers Statsautoriseret Revisionspartnerselskab. Lokaliseret d. 13. dec. 2021:

<https://www.pwc.dk/da/publikationer/2021/tillidsbarometeret.html>

Raudaskoski, P. (2010). Observationsmetoder (herunder videoobservation). I L. Tanggaard, & S. Brinkmann (Red.), Kvalitative metoder - en grundbog (1. udg., s. 81-96). Hans Reitzels Forlag.

Ritzau (2020) Coronasmitten er faldet markant under nedlukningen af Danmark. Berlingske.dk.

Lokaliseret d. 14. dec. 2021: <https://www.berlingske.dk/danmark/coronasmitten-er-faldet-markant-under-nedlukningen-af-danmark>

Robinson, P. (2001) ‘Theorizing the Influence of Media on World Politics: Models of Media Influence in Foreign Policy’, European Journal of Communication 16(4): (523-544).

Scacco, J.M. and Wiemer, E.C. (2021). Press Conferences. In The International Encyclopedia of Journalism Studies (eds T.P. Vos, F. Hanusch, D. Dimitrakopoulou, M. Geertsema-Sligh and A. Sehl). Lokaliseret d. 16. dec. 2021: <https://doi-org.proxy1.bib.sdu.dk/10.1002/9781118841570.iejs0264>

Schmidt, A. & Rasmussen, L. (2020) *Kåre Mølbak er uenig med WHO: Det er »totalt passé« at inddæmme smitten*, politiken.dk. Lokaliseret d. 30. nov. 2021:

<https://politiken.dk/forbrugogliv/sundhedogmotion/art7727704/K%C3%A5re-M%C3%B8lbak-er-uenig-med-WHO-Det-er-%C2%BBtotalt-pass%C3%A9-at-indd%C3%A6mme-smitten>

Schmidt, M. & J. Hansen (2020) Sundhedsminister om coronaberedskab: Vi får brug for alle. Også pensionister og studerende. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.fagbladetfoa.dk/Artikler/2020/03/10/Sundhedsminister-om-coronaberedskab-Vi-faar-brug-for-alle>

Skaaning, S. (2020) Er demokratiet en hæmsko under epidemier? Berlingske.dk. Lokaliseret d. 14.

dec. 2021: <https://www.berlingske.dk/kronikker/er-demokratiet-en-haemsko-under-epidemier>

- Smedegaard, F. (2018). Relation. I J. Fanth, & M. G. Andreassen (Red.), Professionel kommunikation – dialogisk kommunikationsplanlægning (s. 63-88). Samfundslitteratur.
- Smedegaard, F. & Andersen, T. (2005) Hvad er meningen. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Socialdemokratiet, (2017) Socialdemokratiets principprogram. Kailow. Lokaliseret d. 12. dec. 2021: <https://www.socialdemokratiet.dk/om-os/principprogram/>
- Stephensen, E. & Bohr, J. (2020) *Danskerne hamstrer i hele landet: - I gør situationen meget værre*. TV 2. Lokaliseret d. 1. november: <https://nyheder.tv2.dk/2020-03-11-danskerne-hamstrer-i-hele-landet-i-goer-situationen-meget-vaerre>
- Sundhedsstyrelsen (2021a) *Danskernes adfærd og holdning i forbindelse med COVID-19 epidemien*. Epinion.
- Sundhedsstyrelsen (2021b). *Danskernes holdning til Sundhedsstyrelsens kommunikation ifm. COVID-19 epidemien*. Epinion.
- Svendsen, G. T. (2012) Tillid, Narayana Press.
- Tanggaard & Brinkmann (2010). Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. I L. Tanggaard, & S. Brinkmann (Red.), *Kvalitative metoder - en grundbog* (1. udg., s. 29-54). Hans Reitzels Forlag.
- Wang, L. F. (2020) Sundhedsstyrelsen: Vi har ikke anbefalet lukning af grænserne. Det er en politisk beslutning. Information.dk. Lokaliseret 16. dec. 2020: <https://www.information.dk/indland/2020/03/sundhedsstyrelsen-anbefalet-lukning-graenserne-politisk-beslutning>

8.1 Pressemøder i Statsministeriet

8/11-2021, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-8-november-2021/>

”Vi går ud fra, at man hører efter, hvad myndighederne siger”

3/11-2021, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-3-november-2021/>

6/4-2020, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-6-april-2020/>

30/3-2020, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-30-marts-2020/>

23/3-2020, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-23-marts-2020/>

17/3-2020, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-17-marts-2020/>

15/3-2020, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-15-marts-2020/>

13/3-2020, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-13-marts-2020/>

11/3-2020, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-om-covid-19-den-11-marts-2020/>

10/3-2020, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-om-covid-19-den-10-marts-2020/>

6/3-2020, stm.dk. Lokaliseret d. 16. dec. 2021:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-6-marts-2020/>